

บทที่ 13

การเถลิงอำนาจของบอมเปย์และซีซาร์ และสมัยอ็อกเตเวียน

ถึงแม้ว่าซุลลาจะพยายามสร้างอำนาจให้แก่สซีเนทอย่างเต็มที่แล้ว แต่จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้และเฟื่องสงบลง ทำให้ผู้คนยังไม่หายจากการหวาดผวา และระแวงซึ่งกันและกัน พวกซีเนเตอร์หัวเก่าก็ยังคงไม่ไว้วางใจผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นคนละฝ่ายกับตน และวางแผนที่จะรวบอำนาจให้มากขึ้นอย่างไม่รู้จบ ทางฝ่ายประชาธิปไตยก็ยังดิ้นรนที่จะเรียกร้องสิทธิของตนกลับคืนมา ฝ่ายพ่อค้าก็แอบสนับสนุนผู้ที่จะเป็นประโยชน์กับตน จนในที่สุดก็มีการใช้กำลังทหารเข้าตัดสินความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายนั้น

ประมาณปี 78 B.C ภายหลังจากเสียชีวิตของซุลลา เหตุการณ์ร้ายก็เริ่มขึ้นกงสุลคนหนึ่งคือเลปิดุส หาเสียงจากประชาชนด้วยการรื้อฟื้นการจ่ายข้าวโพดฟรีขึ้นมาใหม่และยกฐานะของพวกที่เคยเป็นเหยื่อของซุลลา ในขณะที่คาตูลุสกงสุลอีกคนหนึ่งก็พยายามขัดขวางเท่าที่จะทำได้ ในบางครั้ง ในปีต่อมาเลปิดุสจึงตัดสินใจทำรัฐประหารโดยยกทหารจากอีทรูเรียมาเป็นกำลังเดินทัพเข้าสู่โรม คาตูลุสสามารถยับยั้งเลปิดุสได้สำเร็จ เลปิดุสถูกเนรเทศ

การจัดการกับความวุ่นวายในเหตุการณ์หลังจากนั้น ก็ได้ทำให้เกิดบุคคลผู้มีชื่อเสียงขึ้นมาอีกคนหนึ่งคือ ปอมเปียส (Pompius) นายทหารที่เข้มแข็งคนหนึ่งของแม่ทัพโรมันชื่อปอมเปย์ ซึ่งหลังจากการรบครั้งนั้นแล้วก็ถูกส่งไปเป็นผู้ว่าราชการที่อาณานิคมสเปน

ต่อมาในปี 73 ทาสชาววาเซียคนหนึ่งคือสปาร์ตาคัส ได้เป็นผู้นำทางอพยพออกจากคาวัวไปใช้ชีวิตอิสระอยู่ที่บริเวณภูเขาไฟเวสสุเวียส เมื่อข่าวแพร่ออกไป ทาสจากแคว้นอื่น ๆ ก็พากันมารวมตัวด้วยเป็นจำนวนมาก ทาสเหล่านี้เตรียมพร้อมที่จะเดินทางขึ้นเหนือ ข้ามภูเขาแอลป์ แต่เมื่อเดินทางมาถึงพิเซนุมาก็เปลี่ยนใจ และเดินทางย้อนกลับไปที่ลูคาเนีย ขณะนั้นทาสก็สามารถรวมตัวกันเป็นกองทัพม้ามี่กำลังถึง 100,000 คน ชาวโรมันเกิดความกลัวมากในครั้งแรก นายทหารคนหนึ่งของซุลลา คือมาร์คัส ลิซินิอุส แครสซุส ได้รับแต่งตั้งเป็นแม่ทัพ ขับไล่พวกทาสลงไปจนถึงตอนปลายของแหลมอิตาลี่ สปาร์ตาคัสถูกฆ่าตายและพวกทาสก็ยอมแพ้ในปี 71 แครสซุสฉลองชัยชนะด้วยการจับพวกทาสตรึงไม้กางเขนเสียประมาณ 6,000 คน ที่บนถนน

แอปเปียน ระหว่างคาบิวและโรม ส่วนทาสทางเหนือที่หลบหนีขึ้นไปก็ถูกรับไปโดยปอมเปย์ ดังนั้นแทนที่แครสซุสจะได้เป็นวีรบุรุษจากการปราบปรามจลาจลนี้แต่ผู้เดียวก็กลับกลายเป็นว่า ปอมเปย์เป็นผู้ทำให้เหตุการณ์จลาจลนี้ยุติลงอย่างราบคาบ

แม่ทัพทั้งสองจึงต้องเผชิญหน้ากัน แครสซุสในฐานะเป็นวีรบุรุษของสภาซีเนท ส่วน ปอมเปย์เป็นวีรบุรุษของประชาชน ทั้งสองคนต่างก็ต้องการอำนาจ ในที่สุดจึงเกิดสงครามกลางเมืองขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แต่ก่อนที่เหตุการณ์จะลุกลามจนระงับไม่ได้นั้น ทั้งสองก็สามารถประนีประนอม ด้วยการร่วมกันสมัครเป็นกงสุลและได้รับเลือกตั้งในปี 70

กงสุลทั้งสองคนนี้มีลักษณะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือแครสซุสนั้นเป็นนายทุนที่ดินผู้มั่งคั่งตั้งแต่สมัยซูลลา และนิยมการใช้เงินเพื่อหนุนนายทหารที่ต้องการใช้จ่ายในการปูพื้นฐานทางการเมืองและอื่น ส่วนปอมเปย์นั้นยากจน และมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ เป็นนายทหารที่เคร่งกระเบียบบวินัย แต่เป็นคนที่ไม่ค่อยกล้าตัดสินใจและพยายามที่จะแสดงต่อหน้าสาธารณชนว่าตนเป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเองเป็นอย่างยิ่ง ทว่าเมื่อมาอยู่ในหมู่พวกพ้องตนก็จะกลับเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าเขาต้องรอฟังความคิดเห็นของผู้ที่อยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามในระยะเวลาแรกอิทธิพลของปอมเปย์ก็ทำให้แครสซุสจำยอมอ่อนผ่อนตามทั้งที่ใจจริงแล้วยังคงต้องการที่จะรักษาอำนาจของสภาซีเนท แต่เมื่อมองเห็นว่าฝ่ายประชาธิปไตยกำลังได้รับความนิยมมากกว่าเขาก็ปล่อยให้มีการรื้อฟื้นการจ่ายข้าวโพดฟรีให้คนจนต่อไป มีการฟื้นฟูสิทธิของตรีบูนในการเสนอร่างกฎหมายต่อมาก็คืออำนาจของเซนเซอร์ในการควบคุมซีเนเตอร์ ซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดของฝ่ายประชาธิปไตยที่จะกำจัดซีเนเตอร์ที่มีความคิดเห็นตรงกันข้ามกับตน จนกระทั่งมาถึงเรื่องสุดท้าย คือการแต่งตั้งลูกขุน ซึ่งทำให้เกิดการขัดกันอย่างแรงระหว่างแครสซุส และปอมเปย์ นั่นก็คือจากการเคลื่อนไหวของคอตตา ลุงของจูเลียส ซีซาร์ ที่กำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะลูกขุนจากคนสามกลุ่มคือซีเนเตอร์ อัศวิน และ tribunii aerarii ซึ่งเป็นชนชั้นที่ถ้าจะจัดอันดับแล้วก็คงจะเป็นพวกที่มีฐานะรองจากอัศวินนั่นเอง การกำหนดนี้จะใช้ไปจนกว่าจะหมดสมัยรีพับลิก

สงครามมิตริดาเทสครั้งที่สอง

เมื่อปี 75 B.C นิโคมีตีส แห่งไบทีเนีย ถึงแก่กรรมและอาณาจักรของตนก็ต้องถูกผนวกเข้ากับโรม มิตริดาเทส และบุตรชายของนิโคมีตีสไม่เห็นด้วย เดินทัพเข้าสู่ไบทีเนีย เพราะคาดคะเนเหตุการณ์ในโรมขณะนั้นว่ายังคงติดพันอยู่กับสงครามการเมือง พันธมิตรของมิตริดาเทสก็คืออาณานิคมสเปนและอาณานิคมอื่น ๆ ของโรมอีกบางแห่ง ที่สำคัญคือไทเกอร์นิส แห่งอาร์เมเนีย ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นกษัตริย์ที่เข้มแข็งที่สุดของภาคตะวันออก โรมส่งลูกุลลุสและคอตตาเป็น

แม้ทัพออกมาจัดการกับกองทัพที่บูกรุก มิทริดาเทสถูกขับไปอาศัยอยู่กับไทเกรนีส ลูคูลลัสเห็นว่า ถ้าจัดการกับกษัตริย์สององค์นี้ไม่ได้เด็ดขาด ความยุ่งยากในเอเชียก็จะไม่สิ้นสุด เขาจึงตัดสินใจเดินทัพเข้าสู่อาร์เมเนีย ไทเกรนุสยอมจำนน แต่ลูคูลลัสไม่ยอมหยุดยั้งเพียงนั้น ยังเตรียมที่จะกวาดล้างให้สิ้นซาก ทหารของเขาซึ่งออกจากอิตาลีเข้าสู่สนามรบมากกว่า 20 ปี เริ่มเบื่อหน่ายและหนีทัพ โดยเฉพาะเมื่อถึงฤดูหนาวทหารก็บังคับให้ลูคูลลัสเลิกทัพ ทางฝ่ายไทเกรนีสก็เห็นเป็นโอกาสเตรียมตีตระหลบหลัง ในปี 67 ลูคูลลัสก็ได้ทราบข่าวว่าเขาเองก็ถูกตัดขาดจากกรุงโรม ด้วยเขาเกิดความท้อถอย และในที่สุดความหวังที่จะเอาดีทางการเมืองก็เป็นอันสะดุดลงด้วยการกวาดต้อนเอาเฉพาะทรัพย์สินที่จะสร้างความมั่งคั่งเฉพาะตน แล้วเดินทัพกลับโรม เมื่อมาถึงก็จัดแจงเปิดบ้านเลี้ยงเพื่อนและหาความสุขด้วยการใช้จ่ายทรัพย์สินซื้อความสนุกเพลิดเพลินอย่างไม้อั้นในระหว่างกลุ่มพลูโตแครท

ทางทะเล พวกโจรสลัดก็ทวีอำนาจขึ้น เพราะโรมเองก็ไม่เอาใจใส่ที่จะปราบปรามหรือหาทางที่จะป้องกันเส้นทางการค้าของตน ศูนย์กลางของกองกำลังสลัดก็คือเกาะครีต ซิลิเซีย โดยมีมิทริดาเทส คอยหาโอกาสที่จะเพิ่มกำลังขึ้นมาเรื่อย ๆ เพื่อแก้แค้นโรมในวันหนึ่งข้างหน้า ชาวโรมันไม่สามารถส่งยุทธทางทะเลได้ต่อไป และยิ่งนานวันอำนาจของโจรสลัดก็ทวีขึ้นมาถึงทางสัญจรบนถนนแอมเปียนด้วยมีผลสำคัญคือตัดเส้นทางขนส่งข้าวโพด ทำให้เกิดปัญหาข้าวโพดขาดแคลนในโรม ถึงตอนนี้โรมก็ไม่สามารถสงบอยู่ได้ การปราบปรามเริ่มมีขึ้น แต่เนื่องจากการประสานงานระหว่างผู้ว่าการในแต่ละมณฑล ซึ่งไม่ยอมที่จะขยายความรับผิดชอบออกมณฑลของตน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องตั้งผู้บัญชาการเฉพาะกิจขึ้น ผู้ได้รับแต่งตั้งก็คือปอมเปย์ ซึ่งแม้ซีเนเตอร์จะไม่พอใจนักที่จำเป็นต้องมอบอำนาจเด็ดขาดให้อยู่ในมือคนเดียวแต่ก็ยอมรับว่าเขาเป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับงานนี้ นอกจากนี้ใน 67 ปี ตรีบูนก็ออกกฎหมายแต่งตั้งผู้บัญชาการ มีอำนาจสูงสุดแต่ผู้เดียวในย่านเมดิเตอร์เรเนียนเป็นเวลาสามปี ควบคุมเกาะทั้งหมดในระยะ 50 ไมล์จากฝั่งทะเล

ปอมเปย์คุมเรือรบถึง 500 ลำ ทหารราว 120,000 คน และม้า 5,000 ตัว ซึ่งเขาเองบางครั้งก็รู้สึกว่าการกำลังที่ได้นั้นมากเกินไป เขาจัดแบ่งเขตเมดิเตอร์เรเนียนออกเป็น 13 เขต มีผู้ควบคุมเขตละคน ครั้นแล้วก็ปิดช่องแคบยิบรอลตาร์และบอสฟอรัส เริ่มงานกวาดล้างทางทะเลภายใน 40 วันเขาก็สามารถกำจัดสลัดทั้งหมดมาจนถึงเขตซิซิลี สลัดส่วนใหญ่ทยอยไปเลอวังต์ ปอมเปย์กลับโรมชั่วคราว และได้ย้อนกลับมาจัดการกวาดล้างอีกครั้งหนึ่ง กวาดศัตรูออกจากซิซิลีจนหมด และภายใน 7 อาทิตย์การกวาดล้างก็ประสบผลสำเร็จอย่างงดงาม

ถึงขณะนี้ปอมเปย์ก็คือวีรบุรุษแห่งกรุงโรม และถึงแม้ปอมเปย์จะยังมีได้เดินทัพกลับ แต่ทุกคนก็เกรงกลัวและไม่คิดที่จะต่อต้านเขาอย่างแน่นอน ในปี 66 ตรีบูนอีกคนหนึ่งคือมานิลิอุส

ก็เสนอให้ปอมเปयीมีอำนาจเด็ดขาดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอิตาลี เอเชีย ไบทีเนีย และ เอเชีย มีสิทธิในการประกาศสงครามด้วย แม้สภาซีเนทจะไม่เห็นด้วยกับอำนาจดังนั้นก็คือ พวกข้อเสนอนี้ แต่ในที่สุดก็จำเป็นต้องยอมให้เป็นไปตามนั้น ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการกำหนด นายทุนที่ต้องการขยายการค้าไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เงินมาเพิ่มในท้องพระคลังมากขึ้น รวมทั้งมี โอกาสเปิดตลาดการค้าไปได้มากขึ้นด้วย การขยายอำนาจในช่วงนี้ของโรมันจึงมีลักษณะเป็นการ ไปสวนสนามอวดแสนยานุภาพให้เกรงกลัวกันมากกว่าที่จะต้องไปทำสงครามอย่างเอาจริงเอาจัง อย่างที่เคย มีทริดาเทสเองก็หนีไปโครเอเชีย คอยโอกาสที่จะหาทางกลับมาแก้แค้น (ขณะนั้นอายุ ได้ 70 ปีแล้ว) วางแผนที่จะบุกอิตาลีโดยผ่านภูเขาแอลป์ แต่ทหารก็ไม่เต็มใจรบ แม้แต่ไอริสของ พระองค์เองก็ทรยศ ในที่สุดหลังจากความพยายามเป็นอย่างยิ่งแล้ว พระองค์ก็สิ้นพระชนม์ลง เมื่อปี 63 ด้วยยาพิษ และถูกแทงซ้ำโดยนายทหารชาวโกล

ปอมเปयीติดตามมาถึงภูเขาคอเคซัส แล้วตัดสินใจหันกลับ ไทเกรนิสมาพบปอมเปयीที่ค่าย ของฝ่ายโรมัน และจากการยินยอมที่จะเป็นเมืองขึ้นโดยไม่มีเงื่อนไขแล้ว ก็ได้รับอนุญาตให้ปกครอง ตนเองมีฐานะเป็นรัฐอิสระของโรมัน ทั้งนี้เพราะปอมเปयीต้องการให้เป็นแคว้นกันชนระหว่าง โรมันกับแคว้นของพวกปาเทียนที่กำลังเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วด้วย พราทิส กษัตริย์เห็น ดังนั้นจึงเสนอให้ถือแม่น้ำยูเฟรติสเป็นเส้นกันเขตแดน แต่ปอมเปयीกลับตอบว่า “ทุกอย่างไม่มี การเสนอ ขอให้คอยสนองเท่านั้น” ครั้นแล้วก็ดำเนินการทุกอย่างตามที่ฝ่ายสนับสนุนตนในโรม ต้องการ คือการขยายอาณาเขตในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้โรมได้กำไรทั้งจากภาษีและการประกอบ ธุรกิจการค้าแบบ “laissez — faire”

เมื่อเสร็จงานแล้วปอมเปयीก็เดินทางกลับบ้านอย่างผู้ชนะ พร้อมด้วยของที่ถูกยึดได้จาก “แก้วร่อนคร” ตามที่ปอมเปयीกล่าวอ้าง และยังมีเจ้าผู้ครองแคว้นต่าง ๆ ที่ร่วมเดินทางมาด้วย ไม่น้อยกว่า 162 คน ระหว่างทางก็ได้แวะที่โรดส์ เอเธนส์ และนครรัฐกรีกอื่น ๆ ได้ฟังการสดุดี กึกก้องโดยเฉพาะการสร้างอารมณเอกจากอัปเดียแบบที่ซุลลาเองก็อาจจะเคยนึกถึงมาแล้ว กล่าว คือนึกถึงการที่จะได้มีโอกาสใช้อำนาจปกครองอย่างเต็มที่เพียงผู้เดียว แต่อย่างไรก็ดีก่อนที่จะ กล่าวถึงทำที่อันแจ่มชัดของปอมเปयीนั้นก็มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาก่อนว่า ระหว่างเวลาที่ ปอมเปयीจากไปนั้นได้มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นในโรมบ้าง

สถานการณ์ในโรม

อาจสรุปได้ว่า สถานการณ์โดยทั่วไปของโรมก็คือความสับสน ความพยายามของซุลลา ที่จะสร้างอำนาจของสภาซีเนทให้เป็นสภาที่มีอำนาจสูงสุดเริ่มเปลี่ยนแปลงไปที่ละน้อยภายหลัง สมัยของซุลลา กระแสมวลชนและอิทธิพลของนักปลุกใจเริ่มสั่นคลอนฐานะของสภาซีเนทมาก

ขึ้นและมากขึ้น ฝ่ายซีเนทอง และฝ่ายบูชัวส์ต่างก็ตระหนักท่าทีของปอมเปย์ว่าไม่แน่นอนจากการเริ่มต้นเป็นฝ่ายซุลลา แต่แล้วก็หันกลับมาเป็นฝ่ายประชาธิปไตย ดังนั้นก่อนที่ปอมเปย์จะกลับต่างฝ่ายต่างก็พยายามทุกอย่างที่จะให้ปอมเปย์กลับมาเป็นฝ่ายตน ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อรักษาผลประโยชน์ของฝ่ายตนคือกลุ่มที่หนึ่งคือพวกคอนเซอร์เวทีฟ ซีเนเตอร์ กลุ่มอัครวิน ซึ่งในบางครั้งก็เอียงไปเข้าฝ่ายซีเนเตอร์ บางครั้งก็เอียงไปเป็นพวกประชาธิปไตยแบบมาริอุส และกลุ่มที่สามก็คือกลุ่มประชาธิปไตยแบบมาริอุสที่เรียกว่ามาเรียนเดโมแครทมีผู้นำคนสำคัญคือซีซาร์มีเสียงมหาชนสนับสนุนอย่างเต็มที่ อันเสียงสนับสนุนนี้ไม่ใช่ในลักษณะพรรคอย่างปัจจุบัน แต่เป็นกลุ่มชนที่พร้อมจะหันไปหาคนที่เก่งกว่าเสมอ การรวมกลุ่มนี้บางครั้งก็มีจุดประสงค์เพียงเพื่อหนุนพวกอาชีพเดียวกับตน หรือเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง บางทีก็จับกลุ่มกันอยู่ตามถนน มีพวกรับจ้างที่พร้อมจะทำร้ายฝ่ายตรงกันข้ามกับเจ้านายตน ลักษณะอนาธิปไตยดังนี้จึงก่อให้เกิดบุคคลที่มองเป็นช่องจะแสวงประโยชน์ทางการเมืองเพื่อตน เห็นว่าการปฏิวัติจะช่วยให้ตนมีโอกาสก้าวไปสู่อำนาจ บุคคลสำคัญคนหนึ่งคือ ลูซิอุส เซอร์เจียส แคทิลินา มีกำเนิดเป็นอริสโตแครท ซึ่งซีเซโรเองก็นับถือ แต่ต่อมาเกิดเป็นหนี้จนหมดตัว เมื่อเดินทางกลับจากแอฟริกาที่ถูกกล่าวหาว่าปกครองผิดพลาด ความหวังของเขาที่จะกลับมาเป็นกงสุลก็ถูกทำลาย เขาจึงเตรียมการปฏิวัติในปีต่อมาก็พอดีกงสุลคนเก่าถูกฆ่าตาย เกิดวิกฤตการณ์ขึ้นโดยทั่วไปอย่างกระหึ่ม และโดยไม่ได้เตรียมตัวมาก่อนแคทิลินาก็จำเป็นต้องดำเนินการโดยฉับพลัน มีผู้สนับสนุนคือแครส ลิวส และซีซาร์ ปีต่อมาคือปี 63 แคทิลินาก็ได้เป็นกงสุล ซีซาร์ซึ่งหนุนเขามาตั้งแต่ต้นกลับกลายเป็นศัตรู และในการแสดงสุนทรพจน์แข่งกัน มาทิลินเป็นฝ่ายแพ้ ซีเซโรและลุงของมาร์คแอนโทนี คือเกยส แอนโตนิอุสกลายเป็นผู้ได้รับความนิยมมากกว่า แต่ซีเซโรเองก็ไม่กล้าที่จะเปิดเผยตนเองในฐานะผู้นำมากนัก เพราะยังเกรงใจปอมเปย์อยู่ การแก้ไขต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ฐานะการครองชีพของประชาชนดีขึ้นตามความเรียกร้องของประชาชนจึงสะดุดกลางคัน

ทางฝ่ายแคทิลินาก็ถือโอกาสสั่งให้หลานชายส่งกองทัพจากเอทูเรียเข้ามาเตรียมการปฏิวัติ ซีเซโรถูกขู่ว่าจะฆ่า จนในที่สุดเขาจำเป็นต้องเรียกประชุมสภาซีเนท ก็พอดีกับทางฝ่ายคาทิลินเองอ่อนกำลังลงยกเลิกแผนการ ณ์และหนีไปสมทบกับแมนลิอุสที่บริเวณภูเขาภาคเหนือของฟลอเรนซ์ ทั้งสองก็ถูกประกาศจับและถูกตั้งสินบนนำจับ และในที่สุดทั้งสองก็ถูกจับได้ นักพูดต่างก็เรียกร้องให้มีการประหารชีวิตนักโทษ ซีซาร์ในฐานะผู้สนับสนุนคาทิลินามาก่อน อยู่ในฐานะที่ไม่สู้ปลอดภัยนักจึงเสนอในที่ประชุมว่าถ้ามีการประหารชีวิตคาทิลิน อาจจะทำให้มีการนองเลือดเกิดขึ้นในภายหลัง ทางที่ดีจึงควรกระทำแค่ขังบุคคลนี้ไว้ตลอดชีวิต ที่ประชุมต่างเห็นด้วย ซีซาร์ลุกขึ้นยืนแสดงตนในฐานะกงสุลเต็มที และคาโตในฐานะตัวแทนของพวกหัวเก่าเสนอวิธีเดียวคือการตัดสินประหารชีวิตนักโทษ และในที่สุดเสียงส่วนใหญ่ก็เริ่มคล้อยตามซีเซโรเห็นเป็น

หนทางเดียวที่จะรักษาความสงบ และไม่มีทางเลือกด้วย เขาตัดสินใจปฏิบัติตามผลที่ตามมาก็คือ ฝ่ายตรงกันข้ามของเขาก็กล่าวหาว่าเขาสังหารชีวิตชาวโรมันโดยไม่ได้ผ่านขั้นตอนการพิจารณาความอย่างถูกต้อง

การกลับของปอมเปย์

มาถึงตอนนี้ฝ่ายประชาธิปไตยต้องการจะลดอำนาจสภาซีเนท จึงเสนอให้เรียกปอมเปย์กลับ ฝ่ายสภาซีเนทไม่เห็นด้วย ซีซาร์เห็นด้วยกับข้อเสนอ นั้น สภาซีเนทจึงสั่งปลดซีซาร์ออกจากตำแหน่ง ฟุงซงก็มารุมล้อมซีซาร์ให้ยึดอำนาจ แต่ซีซาร์ไม่ต้องการเห็นความรุนแรง เนื่องจากการลุกฮือของฟุงซง จึงไม่ได้ปฏิบัติตามความต้องการดังกล่าว สภาซีเนทจึงตอบแทนด้วยการยกเลิกการประกาศปลดเขาออกจากตำแหน่ง

บรรยากาศระหว่างนั้นก็เต็มไปด้วยการคาดคะเนการกลับของปอมเปย์ว่าจะมีสิ่งใดเกิดขึ้น ก็พอดีปอมเปย์ส่งข่าวให้เลื่อนการสมัครแข่งขันเพื่อชิงตำแหน่งกงสุล และตัวเขาเองก็เดินทางมาถึงบรุนดิเซียมีผู้คาดคะเนว่าเขาคงจะนำกองทัพเข้าสู่โรมอย่างห้าวหาญ แต่ปรากฏว่าปอมเปย์กลับปล่อยทหารทั้งหมดให้เดินทางกลับบ้านได้ ตัวเขาเข้ามาปรากฏตัวในสภาซีเนทแคสสิอุสกำลังกล่าวสรรเสริญซีเซโรอย่างเลิกลอยโดยมิได้กล่าวถึงปอมเปย์เลย ฝ่ายคอนเซอร์เวทีฟ นำโดยคาโต ก็พยายามขัดขวางทุกทางที่จะให้ปอมเปย์มีโอกาสเสนอความคิดเห็นเรื่องการจัดแบ่งที่ดินให้แก่ทหารผ่านศึก การขยายดินแดนในเอเชียน้อยมิมีผู้ใดกล่าวถึงบุคคลที่มีความเห็นตรงกับเขา คือซีซาร์ซึ่งก็มีชื่อเสียงในฐานะเคยพัวพันกับคาทิสินจึงไม่สามารถช่วยปอมเปย์ได้ในครั้งนี้ การใช้ฉายในสมัยเลือกตั้งก็ทำให้เขามีหนี้สินมากมายจึงหวังที่จะได้ไปดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งในต่างแดน หรืออาจจะเป็นเพราะไม่ต้องการให้ผู้ใดมีอำนาจเกินไปในขณะนั้นก็ได้ ในที่สุด เมื่อปี 61 ซีซาร์ก็ถูกส่งไปเป็นผู้ว่าราชการมณฑลสเปน

การก้าวขึ้นสู่อำนาจของซีซาร์

คุณลักษณะโดยทั่วไปของซีซาร์นั่นก็คือลักษณะการเป็นผู้นำที่น่าเลื่อมใสโดยแท้ ความเชื่อมั่นประการหนึ่งของซีซาร์ก็คือเป็นที่หนึ่งในบ้านนอก ดีกว่าเป็นที่สองในกรุงโรม การก้าวขึ้นสู่อำนาจนั้นต้องเป็นไปอย่างมีขั้นตอน และต้องอาศัยระเบียบวินัย มีความเชื่อว่าเขาจะต้องไม่มีการสังหารหมู่ศัตรูอย่างที่ซุลลาเคยทำ เขาเคยเป็นเกสเตอร์ประจำสเปน และออกเดินทางจากสเปนเพื่อไปรับการเลือกตั้งเป็นกงสุลเมื่อปี 60 อุทิศตนในการก้าวขึ้นสู่อำนาจอย่างแน่นอนดัง

กล่าวทำให้ซีซาร์ตัดสินใจออกจากโรมเพราะต้องการเดินทางกลับโรม พร้อมด้วยชัยชนะจากการรบเพื่อได้รับความเชื่อถือจากประชาชนอย่างวิบุรุษ และมีกำลังทหารของตนเองด้วย ประจวบกับการเดินทางออกจากโรมระยะหนึ่งของซีซาร์นั้นก็เท่ากับทิ้งช่วงให้ความสัมพันธ์ระหว่างซีเนทกับพวกฟอคั (อัครวิน) เกิดขัดแย้งกันด้วยเรื่องผลประโยชน์ เกี่ยวกับการเรียกเก็บภาษีจากอาณานิคมในเอเชีย แครสสิอุสในฐานะตัวแทนของกลุ่มอัครวิน เรียกร้องผลประโยชน์จากสภาซีเนทจำนวนหนึ่งซึ่งสภาไม่สามารถจะให้ได้ ซีเซโรพยายามที่จะออมชอมแต่ก็ล้มเหลว พวกอัครวินจึงเริ่มมองหาผู้นำซึ่งอาจจะเป็นใครก็ได้ที่จะช่วยให้การต่อต้านซีเนเตอร์ดำเนินต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ ปอมเปย์เองก็ไม่พอใจที่สภาซีเนทปฏิเสธการจัดสรรที่ดินให้ทหารผ่านศึก และโครงการขยายดินแดนในเอเชียน้อย ซีซาร์มองเห็นโอกาสที่จะรวมกลุ่มตรงกันข้ามกับซีเนทเหล่านี้เพื่อปูทางไปสู่อำนาจ และสามารถเจรจาจนปอมเปย์และแครสสิอุสยินดีที่จะหนุนซีซาร์เพื่อให้ได้รับเลือกตั้งเป็นกงสุล การรวมกันในครั้งนี้เป็นการรวมซึ่งเป็นที่รู้จักกันในประวัติศาสตร์ว่า “ไตรพันธมิตร” (The First Triumvirate) ในเดือนมกราคมปี 59 ซีซาร์ก็ได้รับการเลือกตั้งเป็นกงสุลคู่กับไบบูลุส ซึ่งมีลักษณะไม่ฉลาด สายตาสั้น และดื้อรั้นเอาแต่ใจตนเอง ในขณะที่ซีซาร์มีฝ่ายเดโมแครทหนุนหลังอยู่อย่างเต็มที่นั้น เป็นฝ่ายที่แข็งแกร่งและได้พยายามดำเนินการทุกประการเพื่อการปฏิรูปตามที่ตั้งใจไว้ การป้องกันการปฏิวัติทำด้วยการแก้ไขเกี่ยวกับการแต่งตั้งลูกขุนบางส่วน แก้ไขกฎหมายเพื่อป้องกันความยุ่งยากในดินแดนอาณานิคม และมีการสรุปผลงานของซีเนเตอร์เป็นประจำวันติดิไว้ที่ฟอรัม การเอาใจผู้สนับสนุนก็คือการตกลงให้มีการจัดแบ่งที่ดินให้แก่ทหารผ่านศึก และปรับฐานะคนจนโดยทั่วไป ไบบูลุสพยายามยับยั้ง ซีซาร์จึงถือโอกาสผ่านกฎหมายให้ไปทำการออกเสียงเฉพาะที่สภาประชาชน ไบบูลุสถูกทำร้าย ตำรวจที่จะรักษาความสงบก็ไม่มี และพวกทหารผ่านศึกก็พากันเดินทางเข้ามาเติมกรุงโรม ปอมเปย์รู้ว่า ถ้าฝ่ายตรงกันข้ามใช้ดาบ เขาก็จำเป็นที่จะต้องใช้ด้วยพวกซีเนเตอร์ รวมทั้งซีเซโร ตัดสินใจเดินทางออกจากโรม ไบบูลุสขังตัวเองอยู่ในบ้านตลอดเวลา 8 เดือนที่ยังอยู่ในตำแหน่ง และในขณะที่นั้นผู้มีอำนาจเต็มที่ในฐานะกงสุลก็คือ จูเลียสซีซาร์

การใช้อำนาจในช่วงหลังของสมัยการเป็นกงสุลของซีซาร์จึงเป็นการใช้อำนาจเอกราชปิตัยการออกเสียงผ่านเฉพาะสภาประชาชน โดยไม่มีการส่งขึ้นไปยังสภาซีเนทอีก ซีซาร์สนับสนุนงานขยายดินแดนและการค้าในภาคตะวันออกเป็นการเอาใจพวกฟอคั และเอาใจแครสสิอุส แต่ซีซาร์ก็เห็นว่าภารกิจที่จะคงอำนาจทางการเมืองไว้ให้ได้จำเป็นต้องเอาใจทางฝ่ายทหารด้วย โดยเฉพาะความพยายามที่จะแผ่อำนาจไปในยุโรปภาคตะวันตกในลักษณะเดียวกับที่ปอมเปย์ทำสงครามทางตะวันออก ในระหว่างที่ไม่อยู่ในโรมถึง 3 ปีนั้น ซีซาร์ก็จำเป็นที่จะต้องสรรหานายทหารที่จะทำการแทนตามจุดประสงค์นั้นคือ โคลดิอุส ผู้มีความปรารถนาอย่างเดียวคือการแก้แค้นซีเนเตอร์

ผู้เป็นศัตรูของเขาในอดีต โดยเฉพาะซีเซโรม และคาโต ในปี 58 จึงเริ่มมีการออกกฎหมายว่า ผู้ใดก็ตามที่ได้ทำการลงโทษพลเมืองโรมันโดยไม่มี การไต่สวน บุคคลนั้นจะต้องมีความผิดด้วย ซีเซโร รู้ดีว่ากฎหมายฉบับนี้ออกมาเพื่อมุ่งมาที่ตน จึงพยายามที่จะหาพวกเพื่อขอความเห็นอกเห็นใจ แต่ถึงในยามนี้ทุกคนต่างก็เฉย ในเดือนมีนาคมก็มีประกาศชี้ชัดออกมาว่าซีเซโรมีความผิด ซีเซโรหนีไปทางภาคใต้ของอิตาลี เดินทางต่อไปมาซิโดเนียและลี้ภัยอยู่ที่นั่น สำหรับคาโตถูกส่งให้ไปเป็นผู้ว่าราชการที่เกาะไซปรัส ซึ่งแม้จะไม่เต็มใจแต่เขาก็จำเป็นต้องปฏิบัติตาม ในฐานะชาวโรมันที่ดี

เป็นอันว่าผู้นำคนสำคัญของซีเนเตอร์ก็มีอันถูกขับออกจากโรมไปหมด คลอติอุสกลายเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด มีการสวนสนามของทหารอวดแสนยานุภาพในโรม และมีการก่อการร้ายขึ้นเป็นครั้งคราว แม้ปอมเปย์เองก็ไม่มีอำนาจ ในขณะที่ซีซาร์เองก็ไปสวนรบประสบชัยชนะหลายครั้งหลายหน ซึ่งชัยชนะเหล่านั้นจะมีความสำคัญต่อตัวเขาเป็นอย่างยิ่งในอีกหลาย ๆ ปีต่อมา

โรมในสมัยการไปสวนรบของซีซาร์

การเดินทางไปทำสงครามที่ไกลของซีซาร์เมื่อปี 58 นั้นก็ได้หมายความว่า เป็นการสลายตัวของคณะไตรพันธมิตร อำนาจยังคงมีอยู่บ้างในมือของพันธมิตรสองคน คือปอมเปย์ และ แครสสิอุส ทั้งสองคนก็จับตามองการใช้อำนาจของโคลติอุส ในปี 57 มีการเลือกตั้งขุนใหม่สองคนทำหน้าที่ควบคุมโคลติอุส ซึ่งในขณะนั้นกำลังเพลิดเพลินกับกำลังของตนอย่างเต็มที่ มีเสียงเรียกร้องหาซีเซโร และซีเซโรก็เดินทางมาบรุนนิเซียม ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากประชาชน ฝ่ายปอมเปย์ก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นโปรกงสุลมีหน้าที่รักษาความสงบในโรมซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ปอมเปย์ต้องการ เขาต้องการไปเป็นผู้ว่าการรัฐที่อียิปต์ซึ่งในขณะนั้นปโตเลมีของอียิปต์ก็เข้ามาอยู่ในโรมเนื่องจากเกิดความไม่สงบในแคว้นดังกล่าว โคลติอุสไม่เห็นด้วย และเชื่อกันว่าเขาเป็นคนหนุนให้มีการเดินขบวนต่อต้านปอมเปย์ และแม้แครสสิอุสเองก็แอบให้เงินหนุนหลังฝ่ายต่อต้านปอมเปย์นั้นด้วย เมื่อเหตุการณ์ทำท่าว่าจะไปไม่รอด ซีซาร์ก็จำเป็นต้องหาวิธีไกล่เกลี่ย และในที่สุดเมื่อซีเซโรเตรียมยกเลิกกฎหมายการแบ่งที่ดินให้ทหารผ่านศึก ซีซาร์ก็เรียกประชุมพรรคพวกตนที่ลี้คคา จัดแบ่งเขตปกครองเป็นสามส่วนระหว่างสามคนคือซีซาร์ได้ปกครองไกลต่อไปอีก 5 ปี ปอมเปย์และแครสสิอุส ได้เป็นกงสุลในปี 55 และต่อจากนั้นก็มีโอกาสดำรงตำแหน่งโปรกงสุลทั้งสองคน ปอมเปย์ในสเปน และแครสสิอุสในซีเรีย ทั้งสองแห่งนี้รวมถึงการได้ควบคุมกองทัพด้วย ส่วนซีเซโร ก็ตัดสินใจออกจากวงการเมืองและกลับไปปรากฏผลงานของเขาต่อมาในด้านการเขียนหนังสือ

สำหรับซีซาร์เองก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในการรบที่โกลเมื่อปี 56 ครั้นแล้วก็เตรียมบุกต่อไปยังเกาะบริเทน สิ่งจูงใจก็อาจจะเป็นเพราะการรักการผจญภัย การแสวงหาดินแดนและผลประโยชน์มหาศาลจากเงินค่าภาษีอาณานิคม ในดินแดนใหม่ การรุกรบของซีซาร์ต้องเผชิญการต่อต้านในแบบการรบกองโจร ก็พอดีเกิดเหตุการณ์กบฏขึ้นในโกล และซีซาร์ต้องยกทัพกลับ เกิดเหตุทุพภิกขภัยในโกลอย่างร้ายแรง นอกจากต่อชาวพื้นเมืองเองแล้ว แม้อาหารที่จะเลี้ยงกองทัพก็เกิดขาดแคลน และซีซาร์ต้องปล่อยให้ทหารแยกย้ายกันไปตั้งค่ายในที่ต่าง ๆ ออกไปมีผลทำให้เกิดกบฏต่อต้านขึ้นโดยชาวพื้นเมืองสาขาต่าง ๆ ซีซาร์ต้องใช้เวลาในการปราบปรามการจลาจลอยู่จนตลอดฤดูหนาว แม้การปราบปรามจลาจลนี้จะเป็นเรื่องไม่ยากนักสำหรับซีซาร์แต่ก็เกิดแนวคิดใหม่ขึ้นทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองคือ การที่ชาวพื้นเมืองแต่ละเผ่าอาจจะถือโอกาสกบฏเมื่อเห็นว่าโรมันอ่อนแอ หรืออยู่ในระหว่างไม่พร้อม ทำให้เกิดมีผู้นำขึ้นหลายคนมีลักษณะเหมือนผู้นำขบวนการกู้ชาติในปัจจุบัน และทางฝ่ายผู้ปกครองเองก็คิดว่าวิธีการปกครองที่ดีที่สุดก็คือพยายามไม่ให้หัวหน้าเผ่าต่าง ๆ เหล่านี้รวมตัวกันติด หรือมีสิ่งจูงใจให้ลุกขึ้นเป็นกบฏต่อโรมอีก ซีซาร์เลือกนโยบายเสรีนิยมไม่มีการยึดที่ดิน การเรียกเก็บภาษีจากอาณานิคมก็พยายามไม่ให้รุนแรงเกินไป ปล่อยให้อาณานิคมมีสิทธิปกครองตัวเอง และให้สิทธิเป็นพลเมืองโรมันแก่หัวหน้าและส่วนบุคคลที่มีความจงรักภักดีต่อโรม กล่าวโดยสรุปก็คือการที่พยายามยกฐานะของโกลในฐานะส่วนหนึ่งของจักรวรรดิไม่ใช่ถือว่าเป็นการแสดงหาดินแดนใหม่เพื่อผลประโยชน์ ดังนั้นแม้ต่อมาในสมัยสงครามกลางเมืองของโรม โกลก็มีได้ก่อความยุ่งยากขึ้นอีกเลย

เหตุการณ์ในโรมระหว่างปี 56-50 B.C.

ในระหว่างที่ซีซาร์ทำสงครามอยู่ในโกลนั้น ปอมเปย์และแครสซุสก็ดำรงตำแหน่งกงสุลและตามข้อตกลงที่ลुकคานั้นปอมเปย์ก็จะได้เป็นกงสุลสเปนเมื่อหมดสมัยการเป็นกงสุลของตนแล้ว และแครสซุสก็จะได้ไปเป็นโปรกงสุลที่ซีเรีย แต่เมื่อถึงเวลานั้นปอมเปย์ก็แสดงให้เห็นว่าเขาไม่ต้องการไปที่ไหน นอกจากในโรมแครสซุสกลับตรงกันข้ามที่รีบเดินทางไปรับตำแหน่งโปรกงสุลที่ซีเรียก่อนที่จะหมดเทศมการเป็นกงสุลเสียอีก ในระหว่างการเดินทางเขาก็ฝันที่จะเป็นผู้พิชิตตะวันออก และในจำนวนแคว้นทั้งหมดที่แครสซุสมุ่งหวังก็คือแคว้นปาเตียซึ่งจะนำความมั่งคั่งมาให้ แต่ในการรบครั้งนั้นเขาก็กลับเป็นฝ่ายเสียชีวิต ถึงตอนนี้ก็คงเหลือแต่ปอมเปย์และซีซาร์ที่มีอำนาจอยู่ในขณะนั้น เริ่มมีการแข่งขันกันในปี 54 พอดีลูกสาวของซีซาร์คือจูเลียภรรยาของปอมเปย์เสียชีวิตเพราะการคลอดบุตร ความหมางเมินระหว่างสองฝ่ายก็รุนแรงขึ้นตามเวลาที่ผ่านไป เพราะแม้ซีซาร์จะเสนอว่าเขายินดีที่จะแต่งงานกับบุตรสาวของปอมเปย์ แต่ปอมเปย์ก็

เฉยเสีย และตัวเขาเองก็กลับไปแต่งงานกับแม่หม้ายผู้ภรรยาของแคสซุส

สถานการณ์ในโรมขณะนั้นเปิดทางเต็มที่ไปสู่ระบอบเผด็จการ แต่ปอมเปย์ก็อย่างเคย ไม่ได้ลงมือปฏิบัติการอย่างใดโดยเด็ดขาด แต่จะใช้วิธีการรอเวลา เมื่อมีการเตรียมเลือกตั้งมาจิสเตรทเมื่อปี 52 สถานการณ์ก็เลวร้ายมากขึ้นเป็นอนาธิปไตยจนถึงกับไม่สามารถทำการเลือกตั้งได้จนถึงในปี 52 ไมโลซึ่งมีซีเซโรหนุนหลังเพราะเป็นพวกคอนเซอร์เวทีฟก็เข้าสมัครเป็นกงสุลและคลอდიอุสสมัครเป็นเพเรเตอร์ ทั้งสองคนมีเรื่องขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ในที่สุดคลอდიอุสถูกฆ่าตายอย่างทารุณ ประชาชนโกรธแค้นไมโลในฐานะผู้ต้องสงสัยว่าจะเป็นต้นตอการตายของคลอდიอุส ในที่สุดสภาซีเนทจึงออกกฎหมายให้อำนาจสูงสุดแก่ปอมเปย์ในการใช้กำลังทหารและเป็นกงสุลแต่ผู้เดียวดำเนินการพิจารณาโทษไมโลในศาลพิเศษ ในที่สุดไมโลถูกเนรเทศและสภาซีเนทก็ถือว่าปอมเปย์เป็นฝ่ายตนมีอำนาจสิทธิขาดในกรุงโรมขณะนั้น และมีศัตรูคือซีซาร์ผู้มีทหารที่ไกลเป็นแรงสำคัญ ซีซาร์จึงพยายามที่จะยืดเวลาการกลับบ้านของซีซาร์ออกไป และในระหว่างนั้นก็พยายามทุกทางที่จะทำให้ซีซาร์อยู่โดดเดี่ยวและไม่มีกองทหารภายใต้บังคับบัญชาอีกต่อไป

ชัยชนะและการเสียชีวิตของซีซาร์

ในปี 50 เมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติงานที่ไกลแล้วซีซาร์ก็มองหาผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นนักพูดแทนตนที่โรม เขาตั้งใจเลือกตรีบูนคนหนึ่งคือสคริปโบนุส คุริโอ ผู้กำลังมีหนี้สินพันตัวซีซาร์เสนอที่จะไถ่ถอนให้ คุริโอเองยอมรับ แต่ในขณะที่เดียวกันก็สำนึกว่านายทุนของตนนั้นมิได้อยู่ภายในโรม ซ้ำยังมีความเชื่อมั่นในการพูดของเขาด้วย คุริโอบำเพ็ญตนเป็นเสมือนผู้ทำหน้าที่ไกลเกลี่ยระหว่างปอมเปย์และซีซาร์ จนกระทั่งเมื่อปอมเปย์ได้เป็นดิคเตเตอร์แห่งโรม คุริโอก็เดินทางไปพบซีซาร์เพื่อให้เตรียมตัว แต่ซีซาร์ไม่ต้องการให้เกิดสงครามกลางเมืองโดยไม่จำเป็น ซีซาร์จึงยังไม่เคลื่อนไหวใด ๆ ซีซาร์ส่งคุริโอกลับโรมแจ้งข้อเสนอต่สภาซีเนทว่ายินดีที่จะปล่อยกองทหารโดยมีเงื่อนไขให้ไปตั้งมั่นที่อิลลิเรียหรือชิซัลไพน์ โกล ฝ่ายซีเนทไม่สนใจข้อเสนอและเมื่อต้นปี 49 ก็มีการเสนอว่าให้ซีซาร์ยอมแพ้แต่โดยดีในวันที่กำหนด มิฉะนั้นจะถือว่าซีซาร์เป็นศัตรูของประชาชน ตรีบูนสองคนคัดค้านข้อเสนอนี้อย่างแข็งขัน แต่สภาซีเนทก็ออกกำหนดหมายมาจนได้ การคัดค้านของตรีบูนนี้ตรงกับความประสงค์ของซีซาร์พอดี และเห็นว่าจะรั้งรออยู่ไม่ได้ เพราะเป็นระยะที่จะสามารถปลุกระดมให้มีการต่อต้านสภาซีเนทได้ว่าเขาถูกกล่าวหาว่าเป็นศัตรูของประชาชน เขาจึงจำเป็นต้องป้องกันตนเองโดยเดินทัพข้ามแม่น้ำรูบิกอง¹ ทั้ง ๆ ที่

¹ คำว่า “Cross the Rubicon” มีความหมายต่อมาว่า “ไปตายคาหน้า”

มีกองทัพหกรสิเจียนอยู่กับเขาในขณะนั้นเพียงกองเดียว แต่ก็เชื่อว่ากองทัพอีกสองกองที่เขาปล่อยไปแล้วก็ยังคงอยู่บนแผ่นดินอิตาลี และจะต้องยังเป็นฝ่ายเขาอยู่แน่นอน กองทัพซีซาร์ทำลายฝ่ายซีเนทอย่างง่ายดาย ปอมเปย์หนีไปกรีซพร้อมกับซีเนเตอร์คนสำคัญอีกหลายคน ซีซาร์แต่งตั้งให้เลปิตุสเป็นผู้รักษาพระนคร ให้แอนโตนิอุสควบคุมอิตาลี ส่วนคูริโอไปดูแลแหล่งผลิตข้าวโพดในซิซิลีและซาร์ดิเนีย ส่วนตัวของซีซาร์เองก็เตรียมกำลังทางทหารเพื่อรับมือกับผู้ที่จะทำตนเป็นศัตรูของเขาขณะนั้นคือปอมเปย์

ปอมเปย์เตรียมกำลังรบทางเรือไว้พร้อม นอกจากนี้ก็ยังมียกกองทัพหกรสิเจียนในสเปนเป็นกำลังสำคัญ เขายึดมาร์เซลล์และเตรียมยัตครองไกล ในอัฟริกา ผู้ว่าราชการรัฐก็เอาชนะกองทัพของคูริโอทางตะวันออกก็เป็นที่ประจักษ์ว่าอยู่ทางฝ่ายของปอมเปย์เช่นเดียวกัน ชัยชนะครั้งแรกก็ทำให้ฝ่ายปอมเปย์มีกำลังใจดี เสบียงอาหารพร้อม ปอมเปย์จึงเตรียมตั้งศูนย์กลางแห่งกำลังรบของตนไว้ที่มาลีโดเนีย ซึ่งการกระทำดังนี้มีผลเสียตรงที่ว่าทหารขนส่งต่าง ๆ จากอิตาลีมายังมาลีโดเนียนั้นจะต้องมีการฝึกฝนให้พร้อม เพราะจะต้องเสียเวลาในการขนส่งมาก ประกอบกับซีเนเตอร์คนอื่น ๆ เองก็ไม่เต็มใจช่วยปอมเปย์อย่างเต็มที่นักเพราะเกรงว่าปอมเปย์จะเป็นใหญ่แต่ผู้เดียว

เวลาผ่านไป ซีซาร์ก็เริ่มรู้สึกตนเองเป็นต่อ เขาจึงเดินทางออกจากโรมมุ่งไปมาร์เซลล์เพื่อป้องกันความยุ่งยากที่อาจจะเกิดขึ้นในภายหลัง เขาก็แต่งตั้งให้ทริโบนุส และบรูตุส อยู่รักษาความสงบ ตัวซีซาร์เองเดินทางข้ามเทือกเขาพีเรนีส ทำลายกำลังของปอมเปย์ตลอดเส้นทางถึงเดือนกันยายนปีเดียวกัน ซีซาร์ก็เดินทางกลับมาร์เซลล์ และตกลงยินยอมให้ดินแดนนั้นปกครองตนเองต่อไป เดือนธันวาคมซีซาร์เดินทางกลับโรม ได้รับการเลือกตั้งเป็นกงสุลในปี 48 ทำการแก้ไขปัญหากเกี่ยวกับการเงินซึ่งอยู่ในระยะวิกฤติการณ์ แล้วจึงส่งกองทัพหกรสิเจียน 12 กองไปยังบรุนดิเซียม และเดินทางไปด้วยตนเองเมื่อปี 49 B.C ในช่วงเวลานี้เอง ปอมเปย์ก็เตรียมการโดยพยายามรวบรวมทหารจากภาคตะวันออกซึ่งมีทั้งทราเชียน ซีเรียและกองทัพม้าจากเอเชีย น้อย กองทัพของทั้งสองฝ่ายพบกันที่แม่น้ำแอฟลุส ซีซาร์คอยกำลังจากบรุนดิเซียมและปอมเปย์ก็ตั้งมั่นอยู่ทางใต้ของเดียวราซิอุม ทั้งสองฝ่ายถ้าเทียบกำลังกันแล้วฝ่ายปอมเปย์มีภาชีกว่ามากในตอนต้น แต่ในที่สุดกลับต้องเป็นฝ่ายพราชัยและต้องหนีออกไปลี้ภัยการเมืองอยู่ในอียิปต์

สงครามกลางเมืองระยะที่สอง

เมื่อสองสามปีก่อนหน้านี ปอมเปย์ได้เคยช่วยให้ปโตเลอมี โอเรสเตส ได้กลับขึ้นครองอำนาจในอียิปต์ ดังนั้นเขาจึงหวังเต็มทีว่าจะได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีในอียิปต์ แต่ปรากฏว่าโอเรสเตสสิ้นพระชนม์ไปแล้ว เหลือแต่โอเรสและธิดาคือไดโอนิซัส และคลีโอพัตรา ซึ่งกำลัง

ทะเลาะกัน คลีโอพัตราถูกขับแต่ก็ยกกองทัพกลับเข้ามาใหม่ได้ ขณะที่ตั้งกองทัพอยู่ที่พอดิปอมเปย์ปรากฏตัวที่เพลูเซียม พี่ชายของคลีโอพัตราไม่ต้องการก่อศัตรูกับซีซาร์ จึงตัดสินใจที่จะมาปอมเปย์เสียเพื่อเป็นการเอาใจซีซาร์ ดังนั้นเขาจึงส่งคนไปเชิญปอมเปย์ไปที่ชายฝั่งทะเลแล้วลอบแทงทางเบื้องหลัง ปอมเปย์ก็ถึงแก่กรรม

ในขณะนั้นเอง ซีซาร์ก็ติดตามปอมเปย์มา ซีซาร์เองนั้นมิได้มุ่งที่จะมาปอมเปย์ เพราะอย่างน้อยที่สุดปอมเปย์ก็เคยเป็นลูกเขยของตนมาก่อน เมื่อเรือของซีซาร์มาถึง ทางฝ่ายอียิปต์ก็ส่งหัวของปอมเปย์ถวายเขาก็ร้องไต่ด้วยความเสียใจ เมื่อมาถึงอียิปต์ซีซาร์จึงตัดสินใจอยู่ต่อ เพราะต้องการทรัพย์สินมหาศาลมาชดเชยและแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจในขณะนั้น แต่ซีซาร์ก็วางตัวลำบากเนื่องจากสองพี่น้องทะเลาะกัน ซีซาร์ไม่สามารถวางตัวเป็นกลางได้ ในที่สุดก็ตกหลุมรักคลีโอพัตราและก็ต้องห่างเหินจากพี่ชายของพระนางไปโดยปริยาย ผุ่ชนแห่งอเล็กซานเดรียก็โกรธแค้นที่มีคนมายุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในประเทศจึงลุกฮือขึ้น มีการยกกองทัพอียิปต์จากเพลูเซียม ซีซาร์และทหารของเขาถูกล้อมอยู่ในวัง มีการต่อสู้กันอย่างดุเดือดระหว่างฤดูหนาวรอยกองทัพจากเอเชียน้อย เมื่อกองทัพเหล่านั้นมาถึง ซีซาร์ก็กลับเป็นต่อไดโอนีสัสเสียชีวิตในการรบ และคลีโอพัตราก็ได้เป็นราชินี ซีซาร์ได้ประทับอยู่คอยช่วยเหลือนางในการจัดระเบียบบ้านเมืองครบสามเดือนก็เสด็จกลับโรม แต่ระหว่าง 9 เดือนที่ผ่านมาั้น เมื่อกองทัพโรมันถูกถอนไปอียิปต์ทางเอเชียน้อยก็เกิดกบฏ ในปี 47 B.C เมื่อซีซาร์ออกจากอเล็กซานเดรียก็ต้องเสด็จไปเอเชียน้อยและจากชัยชนะในการปราบกบฏนี้ ก็ได้กล่าววาทะต่อสภาซีเนทว่า "I come, I saw, I conquered" และในระหว่างเดือนกันยายนของปีนั้น ซีซาร์ก็เดินทางกลับโรม

ในระหว่างที่ซีซาร์ทำสงครามอยู่เอเชียน้อยนั้น ทางโรมก็ให้อำนาจเด็ดขาดแก่ซีซาร์ด้วยโดยมีผู้ทำหน้าที่แทนที่โรมคือ มาร์ค แอนโทนี ต่อมาเมื่อเกิดภาวะคับขันทางการเงิน มาจิสเตรทก็เริ่มโจมตีกฎเกณฑ์ที่ซีซาร์วางไว้เกี่ยวกับการชำระหนี้สิน ครั้นแล้วก็เกิดขัดแย้งกันเองกลายเป็นการต่อสู้ถึงเลือด จนทำให้มาร์ค แอนโทนี ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยการต่อสู้กันในฟอรัม ในขณะเดียวกันที่ทหารจากเทสซาลีที่กลับจากทัพเรียกร้องเงินตอบแทน มาร์คแอนโทนีก็กำลังลังเลทำอะไรไม่ถูก ก็พอดีซีซาร์เดินทางกลับจากเอเชียน้อย มาขึ้นบกที่ตาเรนต์ม (47 B.C)

บรรดาฝูงชนและทหารเหล่านั้นต่างไปรอรับซีซาร์ด้วยความหวังที่ว่า ซีซาร์จะเป็นผู้ช่วยให้ทุกฝ่ายสมความปรารถนา เพราะในขณะนั้นเกือบจะกล่าวได้ว่าจากการจลาจลที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ผลัดกันมีอำนาจผลัดกันกวาดล้าง จนเกือบไม่มีบุคคลผู้มีความสามารถจริง ๆ หลงเหลืออยู่ในโรม สกิปิโอ และอัฟกานุสหนีไปอัฟริกา คาโตเดินทางไปร่วมรบกับปอมเปย์ เมื่อเป็นฝ่ายแพ้ก็ตัดสินใจฆ่าตัวตายด้วยดาบและด้วยความเชื่อตามแบบสโตอิกอย่างแท้จริง เมื่อปอมเปย์เป็นฝ่ายแพ้สงคราม ลูกหลานของเขาเองก็เสียชีวิตในการรบ ด้วยการประมวลสถานการณ์ดังกล่าวนี้ จึงอาจสรุปได้ว่า

ซีซาร์คือความหวังใหม่ของชาวโรมันที่เดือดร้อนและต้องการผู้ที่มีความสามารถมาแก้ไข และคน ๆ นั้นก็คือจูเลียส ซีซาร์แต่ผู้เดียว

การปฏิรูปของซีซาร์

เมื่อกลับจากอัฟริกา¹นั้น ซีซาร์ก็เป็นผู้ที่มีฐานะเป็นผู้กุมอำนาจสูงสุดในโรม ในการใช้อำนาจซีซาร์ ก็มีได้ดำเนินการแบบเดียวกับที่เคยมีในอดีต แต่ได้มีการแก้ไขเป็นบางอย่าง เนื่องจากการที่ต้องออกไปทำสงครามที่ไกล กิติ ที่อัฟริกาก็ดี ทำให้การแก้ไขปัญหานั้นมีความลึกซึ้งและมีแนวกว้าง เพราะไม่ได้ขลุกอยู่แต่เฉพาะกับตัวปัญหา เมื่อเวลามาถึง คือเมื่อเขากลับโรมการแก้ปัญหาจึงกระทำได้ที่ทันที อีกประการหนึ่งสิ่งซึ่งแสดงถึงลักษณะอันสำคัญของซีซาร์ก็คือความเป็นผู้ที่ไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยในการทำงาน ในระหว่างเดินทางไปสเปน ซีซาร์ก็ได้เขียนเรื่องการวิจารณ์เกี่ยวกับคาโต และการบันทึกการเดินทางโดยตลอด แสดงถึงภูมิปัญญาระเบียบวินัยและความสำรวมจิตอันเป็นนิสัย แม้จะมีบางตอนที่กล่าวถึงทั้งชัยชนะในการรบ และความรู้สึกว่าตนเองอาจจะอายุไม่ยืน แต่ก็มิได้แสดงความอ่อนล้า เสียขวัญแม้แต่น้อย ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเดินทางกลับโรมแล้วอุปสรรคที่ขวางหน้าทั้งหลายก็ถูกขจัดปัดเป่า ซีซาร์ได้รับตำแหน่งกงสุลติดเตเตอร์แลเซนเซอร์ตลอดชีพทำให้สภาซีเนทไม่มีโอกาสทำตนเป็นอุปสรรคต่อไป เมื่อเสนอกฎหมายผ่านสภาประชาชนก็ได้รับการอนุมัติให้ผ่านเกือบทุกครั้ง ซึ่งแม้จะเป็นการนำเสียตายที่ประวัติศาสตร์ไม่ได้บันทึกว่ามีกฎหมายประเภทใดบ้าง แต่ก็อาจอนุมานได้เองว่าเป็นเพราะการวางแผนที่ดี และการเตรียมตัวล่วงหน้ามาก่อนแล้วของซีซาร์ก็ได้¹

นำเสียตายที่สมัยแห่งความสงบและการปฏิรูปนี้มีช่วงค่อนข้างสั้น แต่ซีซาร์ก็ได้ใช้เวลาในช่วงนี้แก้ปัญหาและแก้ไข เช่น ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาซีเนท ซีซาร์ก็ได้เพิ่มจำนวนคนหนุ่มและสมาชิกใหม่จากอาณานิคมคือทหารที่มีผลการรบดีเด่น จำนวนสมาชิกเพิ่มเป็น 900 คน และสมาชิกส่วนใหญ่ก็เป็นสมาชิกใหม่มากกว่าพวกเชื้อสายขุนนางเก่า อำนาจถูกลดลง เช่น สิทธิในการประกาศสงคราม หรือทำสัญญาสันติภาพ ก็ตกมาอยู่ในมือของติดเตเตอร์ การเรียกเก็บภาษีกิจจัดเก็บโดยเพรเตอร์ที่ติดเตเตอร์เป็นผู้แต่งตั้ง และโดยวิธีการที่ติดเตเตอร์เป็นผู้กำหนดสถานะของตรีบูนถูกยกขึ้นเท่ากับอำนาจของสภาซีเนทแต่ก่อน แต่ในเรื่องสำคัญก็ต้องให้ซีซาร์เป็นผู้ตัดสิน นอกจากนี้ก็มีการออกกฎหมายที่จะอนุมานให้ติดเตเตอร์มีสิทธิกระทำการบางกรณีโดยไม่ต้องผ่านสภา อำนาจของมาจิสเตรทถูกลด แต่ไปเพิ่มจำนวนเพรเตอร์และเกสเตอร์เป็นสองเท่า ในส่วนของกงสุลแม้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ แต่การเลือกตั้งกงสุลใหม่ก็หยุดชะงักลงโดยปริยาย ยิ่งไปกว่านั้นซีซาร์ก็แต่งตั้งฟรีเฟคเองด้วย การออกกฎหมายโดยได้รับการยินยอมจากประชาชน

¹ Cyril E. Robinson, *History of Rome*, p.p. 184—216

ส่วนใหญ่ก็กระทำผ่านสภาประชาชนมีการกินเลี้ยงกันอย่างมโหฬาร และจัดการแสดงให้ชมอย่างเต็มที่ ลดจำนวนประชาชนที่มีสิทธิได้ข่าวโศกพิรังในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาสังคมที่ก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากติดต่อกันมาหลายสมัยนั้น ซีซาร์ก็พยายามหาทางแก้ไขว่าสาเหตุของปัญหาก็คือเรื่องที่ดิน และหนี้สิน ในขั้นต้นซีซาร์จึงอนุมัติให้โอนที่ดินของรัฐบางส่วนให้แก่พลเมืองที่มีลูกมาก่อน ต่อมาก็ให้ทหารผ่านศึก มีการสร้างเมืองใหม่ขึ้นโดยซีซาร์จะเป็นผู้เลือกสถานที่เอง ทำให้ต่อมาเมืองเหล่านี้ได้กลายเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายสำคัญ ๆ เช่น ฮิสปาลิส (เซวิลล์) อาร์ลิส เคอร์ตา (คอนสแตนติน) และลีโนเป เป็นต้น พวกคนงานโรมันได้รับการพิทักษ์สิทธิจากการกดขี่ของนายจ้างที่นิยมการใช้แรงงานทาสมากกว่า การก่อสร้างใหญ่ ๆ ในกรุงโรมส่วนใหญ่ก็ให้ใช้คนงานโรมันนับเป็นการแก้ปัญหาคนว่างงานได้ส่วนหนึ่งมีการออกกฎหมาย *lex Julia municipolis* ซึ่งมีผลกำหนดให้ดินแดนต่าง ๆ ในอิตาลีมีสิทธิในการปกครองตนเอง บรรดาอาณานิคม (province) มีสิทธิปกครองตนเองและไม่ต้องกังวลกับการถูกเรียกเก็บเงินภาษีจำนวนมาก ด้วยการกำหนดจำนวนภาษีไว้ตายตัว

อย่างไรก็ดี ยังมีผลงานของซีซาร์ที่ควรกล่าวถึงในที่นี้ก็คือการแก้ไขปฏิทิน ซึ่งแต่เดิมทางศาสนาเป็นผู้กำหนดและโดยพิจารณาถึงฤดูกาลเกษตรกรรมเป็นหลักทำให้ดูไม่เป็นไปอย่างคล่องตัวเท่าที่ควร ปฏิทินนั้นเป็นปฏิทินจันทรคติกำหนด 12 เดือน ปีหนึ่งมี 355 วัน เดือนพิเศษถูกกำหนดต่อจากเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี (ทุกปีที่สอง) ปรากฏมีการผิดพลาดเกิดขึ้นเสมอ พอนทิฟผู้มีหน้าที่แก้ไขก็ได้ดำเนินการอย่างไรก็ดี ดังนั้นด้วยความช่วยเหลือของโซซิเจเนส (Sosigenes) นักดาราศาสตร์ชาวกรีกจากอเล็กซานเดรียก็ปฏิรูปปฏิทินใหม่ ซึ่งต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกเล็กน้อย เมื่อปี ค.ศ. 1582 โดยสันตปาปาเกรกอรี ใช้กันมาจนปัจจุบันนี้ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญก็คือแต่ก่อนนั้นถือว่าเดือนแรกของปีก็คือเดือนมีนาคม ถูกเปลี่ยนเป็นเดือนมกราคมและเดือนควินทิลิสซึ่งเป็นเดือนเกิดของซีซาร์ก็เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น July (เดือนกรกฎาคม) เพื่อเป็นเกียรติแก่ซีซาร์

The Ides of March

การปฏิรูปและการจัดระเบียบสังคมดังที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นผลให้ซีซาร์ได้รับอำนาจเอกราชอย่างเต็มที่ ในทางศาสนาก็ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าครอบครัวของซีซาร์คือตัวแทนของพระผู้เป็นเจ้าบนพื้นพิภพ ชัยชนะที่ได้รับมาโดยตลอดนั้นก็คือพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า มีการสร้างรูปปั้นของซีซาร์ไว้ในวัดในฐานะ *divus* และสวม *toga* ในทุกโอกาส รวมทั้งเติมชื่อตัวเองด้วยคำว่า *imperator* ซึ่งโดยแท้จริงแล้วแม้ไม่ต้องมีสิ่งประกอบเหล่านี้ซีซาร์ก็มีอำนาจเด็ดขาดโดยผ่านตรีบุณเดิมซึ่งก็คือตัวซีซาร์เองในขณะนี้ในปี 44 ซีซาร์ก็มีอำนาจโดยสมบูรณ์ แต่งตั้ง

ตนเองเป็นดึกเตอร์ตลอดชีพ มีสิทธิมอบอำนาจต่อให้ทายาท คือหลานชายที่ได้รับบารยกย่อ่ง เป็นบุตรบุญธรรมด้วยคือ ซี จูเลียส ซีซาร์ ออกคาเวียนุส ซึ่งมักจะถูกเรียกสั้น ๆ ว่าออกคาเวียส หรือออกคาเวียน และสืบเนื่องจากการทำสงครามกับกษัตริย์ปาร์เทียน ทำให้ซีซาร์เกิดความรู้สึกที่จะดำรงตำแหน่งกษัตริย์ด้วยเพื่อสร้างความเกรงขามแก่กษัตริย์พระองค์นั้น สิ่งทีซีซาร์มองข้ามไปก็คือการพ่ายแพ้ของโรมันที่คาร์เธจยังคงสดใหม่ในความรู้สึกของประชาชน ตลอดจนการทำสงครามกับกษัตริย์ปาร์เทียนนั้นก็ไม่ใช่ที่ประทับใจมากนัก อุปสรรคที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นก็คือ ความประทับใจที่ว่าคำว่า “กษัตริย์” คือสัญลักษณ์ของการกดขี่โดยชาวต่างชาติ (อิทรัสกัน) และการเปลี่ยนแปลงมาเป็นระบอบรีพับลิคนั้นเป็นผลงานของชาวโรมันที่ไม่ต้องการให้ผู้ใดมาดบดบังเสีย¹ การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ แม้จะเป็นผลดีแต่ซีซาร์ก็ก่อศัตรูขึ้นหลายฝ่ายที่คอยหาโอกาสจะทำลายล้างซีซาร์อยู่แล้ว การริเริ่มแม้เป็นสัญลักษณ์ที่เป็นจริงอยู่แล้วก็มีผลเสียต่อซีซาร์เองต่อมาอย่างมหาดศาล

ปัญหาหนึ่งในการก้าวขึ้นสู่อำนาจของซีซาร์ก็คือการเลือกหาบริวารที่สามารถไว้วางใจได้อย่างแท้จริงคนส่วนใหญ่หนีภัยดี และนำไปวางใจส่วนใหญ่ก็ไปเข้าข้างรีพับลิคในสงครามกลางเมือง จึงต้องเสียชีวิตบ้าง หรือที่เหลือก็ไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับการเมืองอีก ในส่วนคนสนิทจริง ๆ ของซีซาร์เองก็ประสบปัญหาต้องล้มละลาย หรือไม่ก็ชอบการเดินทางผจญภัยมากกว่า ที่อยู่จึงเป็นพวกที่ไม่มีที่ไปและไม่มีคุณสมบัติที่น่ายกย่องมากนัก การเลือกคนทำงานของซีซาร์จึงมีโอกาสเลือกคนเพียงสองประเภทคือเลือกคนที่ไม่มีใครเชื่อถือและคนที่ไม่อาจไว้วางใจได้ว่าจะภักดีต่อซีซาร์อย่างจริงจัง อย่างไรก็ตามบุคคลประเภทที่ซีซาร์เลือกก็คือคนประเภทหลัง เช่น มาร์คัส จูนิอุส บรูตัส ซึ่งมาจากครอบครัวที่มีชื่อเสียงเก่าแก่เป็นที่นับถือของชาวโรมัน ซีซาร์ส่งไปเป็นผู้ว่าการซิซิลีไพนีโกล โดยลักษณะนิสัยนั้น บรูตัสเป็นคนแข็ง และไม่มีลักษณะประนีประนอมเช่นเดียวกับคาโต (พ่อตาของบรูตัส) เป็นผู้สนใจในด้านปรัชญา เขาเองก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกับคนทั่วไปว่า การปฏิรูปต่าง ๆ นั้นก็คือการทำลายระบอบรีพับลิค เพราะฉะนั้น บรูตัสเองจึงหนุหลังฝ่ายที่ต้องการสังหารซีซาร์ คนอื่น ๆ ก็คือทริโบนิอุส ผู้ว่าการรัฐในเอเชีย เดสิมุส บรูตัส ญาติสนิทของมาร์คัส อีกผู้หนึ่งก็คือแคลสกา กับซิมเบอร์ และแคลสิอุส ลองจิสุส เป็นผู้วางแผน ส่วนซีเซโร แม้จะมีได้เกี่ยวข้องกับวางแผนนี้โดยตรงแต่ก็เป็นบุคคลหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับการรวบอำนาจของทรราชย์

ในวันที่ 15 มีนาคม ซึ่งถือเป็นวัน Ides ก็มีการประชุมซีเนทที่ห้องโถงระหว่างโรงละครปอมเปย์เยียน และแคมปัส มาร์ติอุส พอถึงตอนใกล้เที่ยงวัน ซีซาร์ก็เดินทางมาถึง ได้มีผู้ส่งแผ่น

¹ Marcel Dunannet et al., *Larousse Encyclopaedia of Ancient and Medieval History* (New York : The Hamlyn Publishing Group, 1974) p. 193

กระดาม้วนซึ่งในนั้นเปิดเผยแผนฆาตกรรมทั้งหมด แต่ผู้คนที่มาแออัดยัดเยียดอยู่ที่ประตู ทำให้ ซีซาร์ไม่มีโอกาสเปิดม้วนกระดาม้วนนั้นดูจึงเดินผ่านเข้าไป เมื่อซีซาร์เข้าไปถึงซิมเบอร์ก็เข้ามาร้องเรียนเรื่องพี่ชายที่ถูกเนรเทศ และในระหว่างการร้องเรียนนั้นก็จับมือไว้ด้วย ในขณะที่คนอื่น ๆ เข้ามารุมล้อมซีซาร์ไว้โดยรอบ ซีซาร์พยายามลุกขึ้นยืน คาสกาก็แทงทางเบื้องหลัง และคนอื่นซ้ำจันในที่ลุดซีซาร์ก็ล้มลง

อย่างไรก็ดี แม้ซีซาร์จะสิ้นชีวิตไปแล้วแต่ระบอบเอกราธิปไตยก็ยังคงอยู่ เนื่องจากหลังการเสียชีวิตของเขาแล้วก็ปรากฏเอกสารเปิดเผยว่า หลังจากการทำสงครามสเปนครั้งสุดท้าย ซีซาร์ได้ทำพินัยกรรมไว้ว่าให้ออคเตเวียสเป็นทายาท ขณะนั้นออคเตเวียสเองก็มีอายุเพียง 18 ปี ร่างกายไม่แข็งแรงและอยู่ที่อิลลิเรีย ในระหว่างเกิดเหตุกับซีซาร์เพื่อเตรียมการทำสงครามกับปาร์เทียน ดังนั้นเขาจึงไม่ถูกปองร้าย และมีเวลาพอที่จะฟื้นฟูงานที่ซีซาร์ทำไว้ ออคเตเวียสได้ตำแหน่งออกุสตุส ซึ่งก็เท่ากับได้สืบทอดการเป็นกษัตริย์เอกราธิปไตยสืบต่อจากซีซาร์นั่นเอง

ชัยชนะของออคเตเวียส

จากสมัยการฆาตกรรมซีซาร์จนถึงสมัยสงครามฟิลิปปี

เมื่อซีซาร์สิ้นชีวิตแล้ว ทางฝ่ายผู้คิดก็คาดไม่ถึงว่าประชาชนจะเกิดความไม่พอใจ จนในที่สุดผู้ทำการทั้งหลายต้องหนีไปอยู่ในเขต Capitol ด้วยความตกใจกลัวว่าความไม่พอใจของประชาชนอาจจะระเบิดออกมาในลักษณะใดก็ได้ ถ้ามีผู้ถือโอกาสใช้ประโยชน์จากสถานการณ์เช่นนี้ เหตุการณ์นี้ก็เป็นประโยชน์ยิ่งสำหรับผู้ที่คอยโอกาสอยู่คือมาร์ค แอนโทนี ผู้ได้ชื่อว่าเป็นมือขวาของซีซาร์และเตรียมพร้อมที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นกงสุลอยู่แล้ว แม้ว่าเหตุการณ์จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจนในระยะแรกเขาเองก็ตกใจกลัว แต่ชั่วระยะหนึ่งเขาก็ได้แผ่กระจายข่าวสำคัญนั้นจากกริยาหมายของซีซาร์ กล่าวกันว่าด้วยการจ่ายเงินจำนวนไม่ใช่น้อย เขาเรียกร้องให้สภาซีเนทจัดการลงโทษบรรดาฆาตกร และในวันฝังศพซีซาร์เมื่อวันที่ 20 มีนาคม เขาก็ได้กล่าวคำไว้อาลัยอย่างไพเราะ ซึ่งเชกเปียร์ได้นำมาแต่งเป็นบทประพันธ์อันอมตะ การปลุกกระดมของเขาทำให้เกิดการจลาจลในฟอรัม บูรตุสและแคสสิอุสต้องหนีออกจากโรม

ในสถานการณ์ต่อจากนั้นก็เป็นที่อันสรุปได้ว่ามาร์ค แอนโทนีเป็นผู้กุมอำนาจไว้เต็มที่ สภาซีเนทก็อยู่ในสภาพขลาดกลัว และผู้ว่าราชการมณฑลต่าง ๆ ส่วนใหญ่ก็เป็นพวกที่ซีซาร์แต่งตั้งไป และยังคงจงรักภักดีต่อซีซาร์ตามสมควร ในการเตรียมกำลังทหาร มาร์ค แอนโทนี

ก็เตรียมแต่งตั้งโตลาเบลลาไปซีเรีย และตัวเองคุมอำนาจในมาซิโดเนียซึ่งขณะนั้นมีกองทหาร
พรังพร้อม เพราะอยู่ในระหว่างการเตรียมทำสงครามกับปาร์เทียน ในอิตาลี เขาก็ได้รับการโหวต
ให้เป็นผู้รักษาความสงบ มาร์ค แอนโทนี ประกาศระดมทหารผ่านศึกเหตุการณ์ดำเนินมาถึง
ช่วงนี้ แคสสิอุส แลบริอุสก็เตรียมลงเรือหนีไปตะวันออก

อย่างไรก็ดี บุคคลสำคัญอีกคนหนึ่งคือออกเตเวีย ซึ่งในขณะที่ซีซาร์ถูกฆ่าตายนั้นกำลัง
คุมกองทหารอยู่ที่มาซิโดเนีย ได้มีผู้แนะนำให้ยกกองทหารลิเจียนเข้ากรุงโรมโดยทันที แต่ออก-
เตเวียปฏิเสธ เพราะแม้ออกเตเวียยังหนุ่มอยู่ แต่ก็เห็นว่ามิสตีปัญญาเฉียบคมพอที่จะผลิผลลาม
เข้าโรมไปในลักษณะคนแปลกหน้า ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทิ้งช่วงให้มีคนนึกถึงก่อนตามควร ถึง
เดือนเมษายน 44 ออกเตเวียจึงเดินทางกลับโรมในฐานะที่เป็นที่ยอมรับตามพิธีกรรมของ
ซีซาร์ว่าออกเตเวียคือทายาท ออกเตเวียปฏิเสธในขั้นต้น แต่ออกเตเวียก็ต่อสู้ด้วยการขาย
ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่ได้จากซีซาร์จนได้เงินพอที่จะมาหาว่านเพื่อชื่อเสียงสนับสนุนจากประชาชน
ออกเตเวียประกาศเกณฑ์ทหารจากแคมปานี โดยสัญญาว่าจะให้ค่าจ้างอย่างสูงกว่ากองทหาร
ที่มาร์ค แอนโทนีจ้างมาจากลิโดเนียเพื่อจัดการกับเดลิมุส บรูตุส

ขณะนั่นเอง แอนโทนี ก็ตัดสินใจไปชิซัลไพน์ไกล และล้อมเดลิมุส บรูตุสที่มูตินา การ
เดินทางออกไปจากโรมของมาร์ค แอนโทนี กลายเป็นจังหวะดีของออกเตเวียอย่างไม่ตั้งใจ กล่าว
คือสภาซีเนท เริ่มแข็งข้อ มีซิเซโรเป็นหัวหน้า กล่าวสุนทรพจน์ในลักษณะเดียวกับเดมอสเทนิส
ของกรีก (ฟิลิปปีค) เขาปลุกระดมให้ประชาชนเกลียดชัง มาร์ค แอนโทนี “ผู้ชั่วร้าย” การฟื้นตัว
ของสภาซีเนทครั้งนี้ทำให้ออกเตเวียได้โอกาส เขาประกาศยอมรับความเป็นผู้นำของซิเซโร
ในสภาซีเนท และส่งเสริมให้มีการออกกฎหมายเพิ่มกำลังรบ เมื่อปี 43 ก็ร่วมมือกับกงสุลอื่น
ปล่อยตัวเดลิมุส บรูตุสที่มูตินา กำลังรบครั้งนี้ทำให้มาร์ค แอนโทนีอยู่ในฐานะลำบาก จึงหนีข้าม
ภูเขาแอลป์ไปรวมกับเลปิตุส อดีตคนสนิทของซีซาร์ ปัจจุบันเป็นผู้ว่าการมณฑลนาร์บอนเนเซียน
และแพลงคัสผู้ว่าราชการแคว้นไกลภาคเหนือ ในปี 43 ก็กลับมารบกับเดลิมุส บรูตุสอีกครั้งและ
ครั้งนี้เดลิมุส บรูตุสก็ไม่อาจต้านทานได้ มาร์ค แอนโทนี ยึดชิซัลไพน์ไกลด้วยกองทหารลิเจียน
ถึง 17 กอง มาถึงตอนนี้กำลังต่อรองกับออกเตเวียก็มีมากพอที่จะมีการพบกันระหว่างสามผู้นำ
คือมาร์ค แอนโทนี เลปิตุส และออกเตเวีย¹ ที่แควแห่งหนึ่งของแม่น้ำโปไกล์โบโนเนีย จัดตั้ง
เป็นคณะไตรพันธมิตรใหม่ ที่จะร่วมกันจัดตั้งเครือจักรภพใหม่คือให้มาร์ค แอนโทนี และออก-
เตเวียปกครองทรานส์อัลไพน์และชิซัลไพน์ไกล กับอีกส่วนหนึ่งส่วนออกเตเวียเป็นผู้ว่าราชการ
มณฑลซิซิลี และอัฟริกา ในระหว่างการรบเพื่อกำจัดบรูตุส และแคสสิอุส สำหรับเลปิตุสได้
ปกครองสเปน และในระหว่างที่อีกสองคนไปทำการติดตามศัตรูนั้นก็ให้ปกครองอิตาลีด้วย

¹ The Second Triumvirate

ในขณะที่กล่าวถึงนี้ ถ้าจะวัดคุณธรรมโดยทั่วไปของชาวโรมันในขณะนั้นแล้ว จะเห็นได้ว่าอยู่ในระดับต่ำที่สุด เพราะแทนการแก้ไขสภาพบ้านเมือง ในขณะนั้นอย่างทันควัน ก็ดูเหมือนว่าออกเตเวียสจะห่วงการตามสังหารศัตรูมากกว่า ทั้งที่โดยแท้จริงแล้วรายชื่อศัตรูก็น่าจะปรากฏอยู่ในบัญชีที่มีผู้ส่งให้ซีซาร์ในวันถูกลอบสังหารดังกล่าว การตามศัตรูจึงน่าจะเป็นการคิดตามเพื่อกำจัดศัตรูทางการเมืองให้สิ้นซากมากกว่า กล่าวกันว่าการตามฆ่าครั้งนี้ดูเดือดแล่นสาหัสยิ่งกว่าในสมัยซูลามากมายนัก เพราะความจำเป็นของการฆ่าครั้งนี้บอกความต้องการทรัพย์สินเงินทองเข้ามาด้วย การฆ่าศัตรูก็หมายถึงการได้ทรัพย์สินเงินจุนเจือคณะไตรพันธมิตร แต่อย่างไรก็ดีในจำนวนซีเนเตอร์ 300 คนและอัศวิน 2000 คนที่มีชื่ออยู่ในบัญชีนั้นก็ยังมีหลายคนที่ไม่ได้ถูกฆ่าตายเพราะถูกหวังทรัพย์สินอย่างเดียวแต่มีจุดประสงค์เพื่อการแก้แค้นด้วย ในจำนวนนี้คนหนึ่งก็คือ ซีเซโรที่เคยแสดง “ฟิลิปปี” ต่อหน้าประชาชนกล่าวโทษมาร์ค แอนโทนีมาแล้ว เขาได้หนีออกจากโรมไปยังบ้านพักผ่อนที่ทาสคูลุม ต่อมาก็หนีลงเรือมุ่งไปกรีซ แต่ลมพัดกลับมามืดที่ชายฝั่งแคมปานีซึ่งเขาก็มีบ้านอยู่อีกหลังหนึ่งที่ฟอร์เมีย เกิดปะทะกับกองทหารของมาร์ค แอนโทนี พวกเขาของซีเซโรพยายามช่วยนาย แต่ไม่สำเร็จเขาตัดศีรษะและแขนขาซึ่งคิดและเขียนถ้อยคำประนามส่งไปให้มาร์ค แอนโทนี ส่วนศพก็ถูกนำไปฝังที่ฟอรุม

ทางฝ่ายบรูตัสและแคสสิอุสก็เดินทางไปทางตะวันออก เอาชนะผู้ว่าการมณฑลหลายแห่งที่เป็นพวกของออกเตเวียส และมาร์ค แอนโทนี ถึงปี 43 เขาก็กล่าวได้เต็มปากว่าซีซาร์ตะวันออกของอาณาจักรนั้นได้ตกอยู่ในมือของฝ่ายรีพับลิกันแล้ว นอกจากนี้ก็สามารถคุมกำลังรบทางเรือทั้งหมดมาถึงซีซิลี ก็มีโจรสลัดกลุ่มหนึ่งเป็นกำลังสำคัญให้ ดังนั้นกว่าทั้งฝ่ายไตรพันธมิตรจะลงมือปฏิบัติการ บริเวณทะเลอาเดรียติกก็ตกอยู่ในมือของฝ่ายรีพับลิกันจริงๆ ในปี 42 ทางติดต่อระหว่างโรมกับกรีซถูกตัดขาดโดยสิ้นเชิง ทางฝ่ายไตรพันธมิตรจึงตัดสินใจใหม่ให้ดำเนินการรบโดยจับพลัน และเดินทัพมาตามทางสายเอเกนเทียสเข้าเผชิญหน้ากับกองทัพของบรูตัสและแคสสิอุสที่ใกล้ฟิลิปปี แคสสิอุสฆ่าตัวตาย เหลือบรูตัสเพียงผู้เดียว แต่เขาก็ต้องต่อสู้กันเองกับนายทหารฝ่ายตนที่ไม่พร้อมจะทำการรบนาน ๆ บรูตัสตัดสินใจรบขั้นแตกหักเป็นการลงเสียงดู ผลปรากฏชัดแก่ตัวว่าเขาไม่มีทางสู้ฝ่ายข้าศึกได้ บรูตัสร้องขอให้สหายฆ่าเขาเสียเพราะไม่อาจจะยอมให้ศัตรูเข้าถึงตัวได้ การตายของบรูตัสนั้นอาจจะมองได้ทั้งในแง่ที่ว่าเขาทรยศต่อเพื่อน เมื่อจะถูกจับจึงยอมตาย หรืออาจจะเห็นว่าเพราะหมดหวังที่จะเคลื่อนไหวกว้างเพื่อรักษาระบอบรีพับลิคให้ดำรงคงอยู่ต่อไปก็ได้

จากฟิลิปป์ถึงแอกติอุม

หลังจากนั้นแล้ว การแบ่งแยกดินแดนปกครองก็กลายเป็นเรื่องธรรมดาในประวัติศาสตร์โรมันเลปิดัสผู้อ่อนแอที่สุดก็ได้ดินแดนไม่สำคัญคืออัฟริกา มาร์ค แอนโทนีได้ดินแดนภาคตะวันออกและต่อไปถึงเอเชียน้อย ต่อมาได้ตกหลุมรักคลีโอพัตราและได้ติดตามไปอยู่กับพระนางที่อเล็กซานเดรีย ส่วนออกเตเวเรียนก็ทำหน้าที่แก้ปัญหาในโรมและอิตาลีต่อไป โดยเฉพาะปัญหาใหญ่ที่สุดก็คือการที่ทหารผ่านศึกทั้งหลายต้องการที่ดินดีที่สุดในอิตาลี ทำให้เจ้าของที่ดินเป็นพัน ๆ คนที่ทำงานเกษตรกรรมต้องถูกขับออกจากที่ดินของตน บุคคลสำคัญที่มีชื่อเสียงเป็นกวีสำคัญในประวัติศาสตร์ก็มี อากิ โสราซ โปรเปอติอุส และเวอร์จิล ซึ่งทุกคนเหล่านี้ต่างก็พากันประณามออกเตเวเรียนอย่างหนัก โดยเฉพาะภรรยาของมาร์ค แอนโทนี คือฟูลเวียและพี่ชายคือลูซิอุส ถึงกับเข้ายึดโรม แต่ทหารของออกเตเวเรียนขับไล่ออกไปได้ การต่อสู้ติดพันอยู่นานถึงปี 40 ลูซิอุสจึงยอมแพ้ที่เปรูเซีย

เป็นที่ทราบกันว่าแอนโทนี มีการติดต่ออย่างลับ ๆ กับเซกซตุส ปอมเปส ซึ่งก็เป็นผู้เสียผลประโยชน์คนหนึ่ง ในที่สุดแอนโทนีก็เดินทางมาขึ้นบกที่บรุนสียม ถึงจังหวัดที่อาจจะเกิดสงครามกลางเมืองขึ้นใหม่นี้ก็นับว่าเป็นโอกาสที่ดีที่ออกเตเวเรียนได้คนดี แนะนำให้มีการประชุมตกลงกันแบ่งปกครองตะวันตกและตะวันออก รวมทั้งเพื่อผนึกสัมพันธไมตรีให้แน่นแฟ้นก็ให้ออกเตเวเรียนยกน้องสาวคือออกเตเวียให้แก่มาร์ค แอนโทนี ซึ่งภรรยาของเขาคือฟูลเวียถึงแก่กรรมพอดี

เมื่อมาร์ค แอนโทนีมุ่งเดินทางสู่เอเธนส์ ออกเตเวเรียนก็เตรียมงานสร้างความมั่นคงในภาคตะวันตก งานที่ต้องทำโดยรีบด่วนคือการกำจัดอำนาจทางทะเลของปอมเปอติอุส เพราะถ้าทิ้งไว้โรมก็อาจจะประสบปัญหาถูกตัดเส้นทางขนส่งข้าวโพด เลปิดัสได้ส่งกองทัพจากอัฟริกามาช่วย และมาร์ค แอนโทนีก็สามารถจับปอมเปอติอุสได้ ในส่วนของเลปิดัสก็พยายามที่จะยึดซีซิลีไว้เอง ออกเตเวเรียนจึงต้องจัดการเกี่ยวกับระเบียบต่าง ๆ ในอาณาจักรตามลำพังอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือทหารได้ที่ดิน พวกปล้นถูกปราบ และอกริปปาถูกส่งไปรักษาความสงบในโกล และเปิดฉากการรบกับพวกแพนโนเนียนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อปี 35 เป็นการขยายอาณาเขต และสร้างความเป็นปึกแผ่นจนทำให้ต่อมาทรงได้รับการยกย่องเป็นพระเจ้าจักรพรรดิทีเดียว

ขณะเดียวกัน มาร์ค แอนโทนีก็พบปัญหาใหญ่คือกษัตริย์ปาร์เทียนถือโอกาสจากเหตุการณ์สงครามกลางเมืองในโรม บุกซีเรีย และต่อมาก็เลยเข้าไปในเอเชียน้อย มาร์ค แอนโทนีแต่งตั้งให้เวนต์ิดิอุส บัสซุสซึ่งเดิมเป็นทาส แต่ได้รับการสนับสนุนจากซีซาร์แต่งตั้งอย่างรวดเร็ว จนในที่สุดได้เป็นกงสุลคนหนึ่งเป็นแม่ทัพรบชนะกษัตริย์ปาร์เทียน มาร์ค แอนโทนีเกิดริษยาจึงเข้าบัญชาการรบเอง รุกเข้าไปทางภาคตะวันออกข้ามเขตเมโสโปเตเมียเข้าสู่ภาคเหนือของแม่น้ำ

ไทกริส แต่การรบในช่วงหลังนี้ก็กลับเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ทหารเสียชีวิตพากันถอยร่น เพราะต้องเผชิญหิมะในเขตที่ราบอาร์เมเนียนด้วย แทนการที่จะคิดทำการรบต่อไปเพื่อเอาชนะกษัตริย์อาร์เมเนียน มาร์ค แอนโทนี่ก็กลับเดินทางไปหาพระนางคลีโอพัตราที่อเล็กซานเดรีย ใช้ชีวิตอยู่กับความหรูหราฟุ่มเฟือยของอียิปต์ และพระนางคลีโอพัตราก็ปรนเปรอเหมือนกับมาร์ค แอนโทนี่คือกษัตริย์สมบูรณาญาสิทธิตามแบบตะวันออก ตัดสินใจหย่าขาดกับพระนางออกเตเวียเพื่ออภิเษกกับพระนางคลีโอพัตราชาวนี้ออกเตเวียทนไม่ได้ ยิ่งต่อมาทราบข่าวว่า แอนโทนี่เตรียมแบ่งอาณาจักรให้พระโอรสของพระนางคลีโอพัตราปกครอง ชาวโรมันก็พากันโกรธแค้นด้วย เพราะเกรงว่าอำนาจกษัตริย์ตะวันออกกำลังจะกลายมาเป็นคู่แข่งของโรมด้วย ซึ่งถ้าเป็นดังนั้นชาวโรมันจะต้องต่อสู้อันสุดชีวิต ในปี 32 ซีเนทจึงประกาศสงครามกับพระนางคลีโอพัตรา

แอนโทนี่ไม่รอช้า เตรียมตัวรุกก่อนมาถึงกรีซ เตรียมบุกอิตาลี พอดีฤดูหนาวจึงตัดสินใจหยุดพักที่บริเวณริมฝั่งเอโตเลีย กองทัพของออกเตเวียและกริปปาเดินทางข้ามฝั่งทะเลอาเดรียติกเข้าประชิดกองทัพอันมีจำนวนมากกว่าของมาร์ค แอนโทนี่เมื่อปี 31 มาถึงตอนนี้ปรากฏว่าพันธมิตรของแอนโทนี่แปรพักตร์ และกลายเป็นว่าถูกล้อมอยู่บนฝั่งทะเล เกิดขาดแคลนเสบียงอาหาร บริเวณตั้งกองทหารคือที่บริเวณปลายแหลมของแอคติอุม ตัดโอกาสที่แอนโทนี่จะเคลื่อนกองทัพไปที่ใด ในเดือนกันยายนปี 31 มาร์ค แอนโทนี่ตัดสินใจลงเรือเพื่อแหวกวงล้อมกลับไปอียิปต์โดยมีพระนางคลีโอพัตราส่งกองทัพเรือมาช่วย หนีกลับไปได้ แต่กองทหารที่เหลืออยู่ยอมแพ้ทั้งหมด

หลังจากกลับมาพักผ่อนที่โรมสองเดือน ออกเตเวียก็ตัดสินใจติดตามไปอียิปต์ มาร์ค แอนโทนี่ และพระนางคลีโอพัตราเสียเปรียบในการรบ อเล็กซานเดรียเสียแก่ออกเตเวีย มาร์ค แอนโทนี่ได้รับข่าวว่าพระนครคลีโอพัตราสิ้นพระชนม์ จึงตัดสินใจฆ่าตัวตาย และพระนางคลีโอพัตราเมื่อทราบข่าว มาร์ค แอนโทนี่ ก็ปลงพระชนม์พระนางเองด้วยการให้งูพิษกัดเพราะเชื่อว่าจะเป็น การตายที่เจ็บปวดน้อยที่สุด¹

สภาพชีวิตและผลงานทางวรรณคดีในสมัยรีพับลิคเสื่อม

สตรีและสภาพของทาสที่เป็นไท (Freedmen)

จากสังคมดั้งเดิมของโรมันมาจนกระทั่งถึงสมัยสงครามกลางเมืองนั้นอาจกล่าวได้ว่าสภาพจิตใจของชาวโรมันนั้นมีสภาพเหมือนน้ำเดือดอยู่ตลอดเวลา มาตรฐานความประพฤติที่เคย

¹ Ibid., p.p. 222 – 229

มีและความเชื่อต่าง ๆ ดูเหมือนจะเรรวนไปทั้งหมด แต่ละบุคคลจึงจำเป็นต้องหาทางแสวงสุขโดยลำพังตัวเอง รวมทั้งเชื่อได้ว่าคนที่มียายุอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงระหว่างสมัยรีพับลิค กับสมัยจักรวรรดินี้จะเป็นช่วงที่มีลักษณะพิเศษที่สุดในประวัติศาสตร์โรมที่เดียว

ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่างในขณะนั้น สิ่งที่น่าสนใจไม่ใช่น้อยประการหนึ่งก็คือการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของสตรี จากสมัยต้นแห่งประวัติศาสตร์นั้นสิทธิสตรีลดทอนลงก็นับว่าดีกว่ากรีก กล่าวคือเป็นที่ยอมรับในสังคมมากกว่า ในบางครั้งก็อาจจะ “ล้ำเส้น” ออกมาด้วยซ้ำ ตั้งแต่เมื่อยังถือว่าการแต่งงานต้องอยู่ในกรอบจำกัดของทางศาสนา (confarreatio) ที่ถือว่าเจ้าสาวก็คือสมบัติของสามี สามีมีสิทธิในทางทฤษฎีถึงขนาดที่อาจจะฆ่าฟันภรรยาได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้เกิดมีการแต่งงานที่ถือว่าไม่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา และไม่ยอมรับด้วยว่าสามีมีสิทธิมากมายขนาดนั้น รวมถึงทรัพย์สินสมบัติที่สตรียังคงมีสิทธิจะยังคงให้อยู่ในอำนาจบิดาของตนแทนที่จะตกเป็นของสามี ภายหลังสงครามปุนิก เมื่อผู้ชายต้องเสียชีวิตไปจำนวนมาก ภรรยาถือโอกาสเป็นผู้ครอบครองที่ดินและมีสิทธิในการที่จะยกให้แก่ผู้ใดก็ได้ ยิ่งนานวันการแต่งงานโดยไม่ยึดหลักเกณฑ์ทางศาสนาก็ยิ่งเป็นที่นิยม ดังนั้นการถูกกดขี่ของสตรีในชีวิตสมรสก็ยิ่งเบาลงถึงขนาดที่ว่าในตอนปลายสมัยรีพับลิค สามีภรรยาอาจหย่าร้างกันได้ สามีอาจทิ้งภรรยาได้หน้าเฉยตาเฉย แม้แต่ซีเซโรก็หย่าร้างภรรยาที่อยู่ด้วยกันมาถึง 30 ปี เพื่อไปแต่งงานกับผู้หญิงอื่นที่เป็นทายาทของกองมรดกมากมาย ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงในสมัยนี้ก็เริ่ม “ปลดปล่อย” ตัวเองด้วยเช่นกัน เช่นโคลดิอุสพี่สาวของโคลเดียได้จัดตั้งศูนย์ “ความเร็ว” รวบรวมคนหนุ่ม ๆ เช่นนักประพันธ์ คาทูลลัส เซิมโพรเนียจัดให้มีการเขียนบทร้อยกรองและการเต้นรำ มีการฝึกอบรมมรรยาทสตรี รวมทั้งการ ถกปัญหาการเมืองซึ่งในการนี้แม้แต่สาวกของคาทอลิกหลายคนก็มาร่วมวงด้วย การกระทำดังนี้นับเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อยกฐานะของสตรี ซึ่งเมื่อมาถึงสมัยจักรวรรดินั้น สุภาพสตรีแห่งราชสำนักก็ได้มีโอกาสใช้อำนาจบริหารเป็นบางส่วน ซึ่งสมัยก่อนหน้านี้ไม่เคยมีมาก่อนเลย

การเคลื่อนไหวอื่น ๆ ในสังคมก็เกี่ยวกับการแผ่ขยายอาณาเขตตั้งแต่สมัยจักรวรรดินิยมของโรมันมีการจัดตั้งเมืองใหญ่ แออัดยึดยึดด้วยคนหลายเชื้อชาติหลายภาษา ประมาณว่ามีประชากรถึง 200,000 คน มีฐานะเป็นทาส มีทั้งชาวกรีกและพวกเฮลเลนนิคตะวันออก เข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษา การเงิน และกิจกรรมทางวัฒนธรรมของโรมันเอง ด้วยความสนับสนุนของบรรดาครอบครัวอริสโตแครท เวลาผ่านไปคนเหล่านี้ก็เริ่มมั่งคั่งขึ้น ลูกหลานได้มีตำแหน่งราชการ และมีฐานะทางการเงินมั่นคงจนถึงกับสามารถเข้าร่วมในวงสังคมชั้นสูงได้ ปรากฏมีการแสดงออกซึ่งท่าทีลักษณะบางอย่างที่มีลักษณะแตกต่างไปจากโรมันเดิมรวมถึงวิธีการสนทนาแบบใหม่ซึ่งได้ปรากฏอยู่มากในผลงานทางวรรณกรรมโรมันทั้งในสมัยนี้และในสมัยต่อมา

ชีวิตที่โรม

สิ่งที่ตรงกันข้ามกันอย่างเห็นได้ชัดก็คือสภาพชีวิตหลายด้านระหว่างพวกกะเทย และนักธุรกิจที่ได้ชื่อว่าเป็นสกุลพบุรุษโรมันในขณะนั้น กับพวกที่มีชีวิตอยู่ในชุมชนเกษตรกรรม อันแข็งกร้าวตามแบบที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ สภาพภายในเมืองจอบแจ และหนวกหูการจรรยาจรรบคั่งจนในสมัยซีซาร์ต้องห้ามการเดินรถตอนกลางคืน ผู้คนที่อยากหาความสงบเงียบได้ก็ต้องเป็นคนที่มีฐานะดีพอที่จะไปสร้างบ้านอยู่ในชนบท ซีเซโรเองมี “บ้านตากอากาศ” อยู่ถึง 2 หลัง ในส่วนต่าง ๆ ของคาบสมุทร และยังมีเรือนพักหลังเล็ก ๆ ที่อาจจะพักผ่อนได้ระหว่างการเดินทาง ไปบ้านพักตากอากาศเหล่านั้น ทั้งนี้เพราะบรรดาผู้ดีเหล่านี้ทนไม่ได้ที่จะต้องไปพักอยู่ตามโรงเตี๊ยม ชั้นต่ำของประชาชนคนอื่น ๆ ได้

การตกแต่งเพื่อความสุขของคนนั้นเริ่มมีการแสดงออกซึ่งความหรูหรามากขึ้นเรื่อย ๆ บ้านพักในเมืองของชาวโรมันจะมีการสร้างกำแพงว่าง ๆ ซิดถนน ไม่มีหน้าต่างให้แสงสว่าง แม้ในบางครั้งจะมีการสร้างเป็นเพิงเล็ก ๆ ให้คนเช่าขายของบ้างก็ตาม ห้องจะถูกสร้างเป็นหมูรอบ ๆ แนวเสาหินที่จะทำเป็นที่โล่ง หรือห้องที่เรียกว่า atrium หลังคาจะเหลาดลงมารวมกันตรงส่วนกลาง สมัยแรก ๆ ก็ใช้เป็นปล่องไฟ เพื่อเห็นท้องฟ้า และเป็นที่ยระบายน้ำลงจากหลังคาด้วย ยิ่งในสมัยเก่าแก่มากกว่านั้น ห้องตรงกลางนี้ก็ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เป็นที่รับประทานอาหาร เป็นห้องครัว เป็นที่ทำพิธีทางศาสนา รวมเป็นห้องเดียวที่ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง แต่มาถึงสมัยที่เรากำลังกล่าวถึงนี้ ห้องตรงกลางนี้ส่วนใหญ่ใช้สำหรับประกอบพิธีทางศาสนา มีรูปปั้นของเทพลาเรส และเพนาเทส ซึ่งเป็นเทพเจ้าประจำบ้าน ส่วนมากนิยมการจัดสวนในบ้าน ทำเป็นถาดดอกไม้วางเรียง ๆ กัน สำหรับบ้านใหญ่ ๆ จึงจะมีห้องน้ำอยู่ใกล้บ้าน

ชีวิตของชาวโรมันนั้นจะเริ่มตื่นเมื่อตอนใกล้รุ่ง เพราะแม้ น้ำมันโอสีฟจะช่วยในการให้แสงสว่างได้บ้าง แต่ก็ยังไม่ดีเท่าที่ควร ยิ่งนักธุรกิจโรมันยิ่งต้องใช้เวลากลางวันให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เสื้อผ้าที่ใช้เป็นแบบกรีก กล่าวคือเป็นแบบง่าย ๆ ที่เรียกโทกา ซึ่งทำให้การเคลื่อนไหวดูเป็นสง่าท่าทีมากกว่าที่จะมุ่งหวังความสะดวกสบาย อาหารโปรดก็คือขนมปัง แซ่ไวน์กับเนย และโอสีฟ เป็นเวลาของการสนทนาด้วยในระหว่างการรับประทานอาหาร

ศูนย์กลางแห่งชีวิตที่สำคัญของชาวโรมันก็คือฟอรัม เป็นทั้งที่กระทำธุรกิจ เช่นการจัดส่งเงินไปให้บุตรที่ศึกษาอยู่ที่เอเธนส์ อาจจะมีการพิจารณาตัดสินคดี ที่บริเวณใดบริเวณหนึ่งของฟอรัม กลายเป็นศูนย์กลางที่นัดพบกันเพื่อนินทา ปล่อยข่าวลือ และแม้แต่การส่งข่าวต่าง ๆ จากโปรวินซ์ก็จะมีศูนย์รวมอยู่ที่นี้ด้วย

การรับประทานอาหารกลางวันจะรับประทานกันเวลาเที่ยง แต่เวลาที่สำคัญที่สุดในการดำเนินธุรกิจจะเป็นตอนช่วงเวลาอาหารเย็นช่วงพักก่อนจะลงมือรับประทานอาหาร เวลาอาหารเย็นนี้ถือเป็นเวลาอาหารที่สำคัญที่สุด ก่อนจะรับประทานอาหารก็ต้องมีการออกกำลังและอาบน้ำ ส่วนใหญ่แล้วชาวโรมันไม่ค่อยสนใจในการกีฬาเท่ากับชาวกรีก นอกจากกีฬาฟุตบอลเท่านั้นที่ถือว่าเป็นกีฬาเพื่อสุขภาพ ในตอนสมัยรีพับลิกันนั้น บ้านใหญ่ ๆ จะมีห้องน้ำหลายห้องติดต่อกัน กล่าวคือห้องแรกเป็นห้องอาบน้ำจริง ๆ ห้องที่สองสำหรับอบไอร้อน และห้องที่สามเป็นห้องที่มีการทาน้ำมันโอลีฟ มีเครื่องมือลดไขมัน บางบ้านมีสระน้ำสำหรับว่ายน้ำเล่น แต่บางบ้านก็มีห้องน้ำธรรมดา

การรับประทานอาหารเย็นนั้นถือเป็นเวลาสังคมด้วย กล่าวคือจะมีการเชิญแขกมารับประทานอาหาร มีการนั่งเก้าอี้มีพนักพิงแบบกรีก ทาสชาวกรีกจะนำอาหารเข้ามาเสิร์ฟและคอยรับใช้ เมฆูมีรายชื่ออาหารยาวเหยียด และฟุ่มเฟือยเต็มที ต่อจากรายการอาหารก็เป็นเครื่องดื่ม มี “ผู้เชี่ยวชาญโภชนาการ” ทำหน้าที่กำหนดอาหารที่จะลำเลียงออกมาเสิร์ฟแขก ระหว่างนั้นก็มีการแสดงเพื่อความเพลิดเพลิน และการสนทนาที่จะดำเนินไปเรื่อย ๆ จนถึงกลางคืน

วรรณคดี

ส่วนใหญ่ปรากฏว่างานเขียนนั้น มีผู้ให้ความสนใจก็คือบรรดาชนชั้นผู้นำทั้งหลายมีการใช้ทั้งสองภาษา คือทั้งภาษากรีกและละติน คนหนึ่งคือลูคลุสพยายามจะเขียนประวัติศาสตร์มาร์ซี โดยเลือกระหว่างภาษากรีกและละติน ความไม่แน่นอนเหล่านี้เกิดขึ้นจากความต้องการจะ “ระบายน” ความคิดของตน มากกว่าความรักในการเขียนอย่างจริงจัง และถ้าเทียบกันระหว่างสมัยจักรพรรดินิยมกับสมัยสาธารณรัฐแล้ว สมัยสาธารณรัฐจะมีการแสดงออกทางความคิดที่ชัดเจน และแสดงออกอย่างงดงามกว่าด้วย ตัวอย่างที่ควรกล่าวถึงก็คือผลงานของลูเครติอุส (97–53 B.C.) คือ *De Rerum Nature* หรือ *The Universe* เป็นหนังสือที่พยายามอธิบายหลักการสำคัญของปรัชญาเอพิคิวเรียน เป็นการอธิบายเชิงวิทยาศาสตร์มากกว่าการมุ่งเขียนแบบบทประพันธ์ จึงปรากฏบางตอนที่ไม่สละสลวยหลายแห่งคือ

Wherefore man made shift to ascribe unto gods the dominion
Over all things create. Then said he, their seat is in Heaven
For that in Heaven he saw the Sun to roll and the Moon roll,
Sun, Moon, Night and Stars in the night, grim constellations
Flames in the night—sky wandering, and winged fiery cressets,
Cloud-wrack and Sunshine, Snow, Rain, Hailstorm, Whirlwind and Thunder,
Crash of the rending bolt and muffled moan of the tempest.

Woe for the pityful sorrows of man who herein bath discerned
God's hand, and tokens withal, saith he, of a baleful displeasure.'

อย่างไรก็ดี บทประพันธ์ที่ไม่ปรากฏการแข่งกระด้างมากนักก็คือ บทร้องเพลงคลอพิณ
ของคาทูลลัส (87–54) คือเลสเบีย ซึ่งเป็นชื่อของนกกระจอกตัวหนึ่งคือ

Weep, Loves! Weep, Lovers, for my dear!

For her poor sparrow's dead—

The sparrow that was more to her

Than the eyes out of her head

So sweet he was to her; more fond

Toward mother maid was none;

For in her lap he'd hop around

And pip to her alone

Now down the Dark Way past reprieve

He's journeying. Out upon ye

Ye dark and dismal Shades of Death,

Which lavish all things bonny

So Bonny is the bird ye've sto'en!

Foul deed, and birdie sad!

'Tis all for thee my pretty one

Has went her bright eyes red'

นอกจากงานร้อยแก้วแล้วก็คือร้อยกรอง ซึ่งนักเขียนร้อยแก้วจะมุ่งประโยชน์ในชีวิตจริง
มากกว่าจะเตรียมการสร้างผลงานทางวรรณคดี แวร์โร (127–116) มีชื่อเสียงมากในระหว่างสมัย
สงครามกลางเมือง ข้อเขียนของเขาเน้นทางด้าน “การเกษตรกรรม” การใช้ภาษาละติน และยัง
ใหญ่ที่สุดก็คือความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของโรมัน แม้แต่ซุลลาก็ยังใช้เวลาส่วนหนึ่งเขียนบันทึก
ผลงานของตนเองไว้ ซีซาร์มีผลงานคือ *Commentaries on the Gallic War* ซัลลัส (86–35 B.C)
นักศิลปะผู้มีชื่อเสียงคนหนึ่งได้เขียนเรื่อง “สงครามจูเกอร์เทียน” และ *Catilinarian Conspiracy*
ซึ่งพยายามบันทึกโดยคำนึงถึงเหตุผล ต่อมาแบบอย่างนี้ได้เป็นที่ยอมรับของนักประวัติศาสตร์
สมัยต่อมาคือเทคซิดุส และคนอื่นๆ ด้วย

¹ Ibid., p. 235

¹ Ibid., p.p. 253-236

นักพูดในสมัยนั้น ส่วนมากก็มักเป็นนักการเมืองที่จำเป็นต้องแสดงผลงานของตนต่อสภาแบบอย่างที่ใช้ก็คือแบบแอตติค และอีกพวกหนึ่งก็คือพวกที่จะต้องทำหน้าที่ทนายต่อหน้าพวกลูกขุนของชนชั้นสูง ส่วนใหญ่จะไปศึกษาวิชาสุนทรพจน์นี้จากเกาะโรดส์ ผู้ที่มีชื่อเสียงเด่นดังก็คือซิเซโร ซึ่งนอกจากจะเป็นนักพูดแล้วก็เป็นนักเขียนด้วย ภายหลังเมื่อออกจากราชการด้วยเหตุผลทางการเมือง ซิเซโรก็ยังได้ใช้เวลาในการเขียนโดยมุ่งหัวข้อเกี่ยวกับ “มิตรภาพ” “ความประพฤติ” และ “ศาสนา” รวมทั้งหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับพี่น้องร่วมชาติของเขาเป็นส่วนใหญ่ พยายามนำหลักปรัชญาของกรีกมาแยกแยะ และกล่าวถึงอุปสรรคที่มีในชีวิตของชาวโรมัน ความพยายามใช้ภาษาละตินทำให้มองเห็นว่าซิเซโรพยายามดึงปรัชญาและหลักการของกรีกมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงของชาวโรมัน บทบาทของซิเซโรจึงมีความสำคัญทั้งในด้านภาษาและวรรณคดี อย่างที่ไม่เคยมีผู้ใดพยายามกระทำมาก่อนเลย เป็นการรวมสองวัฒนธรรม สองเชื้อชาติคือปัญญาของเฮลเลนิกมาเข้ากับความฉับไวและมีระเบียบวินัยของอิตาเลียน ความคิดแบบโรมันแม้มิได้ก้าวหน้าต่อไปอีก แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าได้บรรลุวุฒิภาวะโดยสมบูรณ์

ศิลปะและสถาปัตยกรรม

โดยลักษณะแท้ ๆ ของชาวอิตาเลียนนั้นไม่ใช่ศิลปิน ส่วนใหญ่ที่ศิลปะได้รับการพัฒนาขึ้นก็เป็นเพราะได้รับอิทธิพลมาจากกรีก ไม่ใช่เพราะมีพื้นฐานของตัวเอง ตามบ้านของผู้ดีโรมันจะมีรูปปั้นต่าง ๆ ที่ได้มาจากกรีก เมื่อไม่มีจะให้ชนมาอีก ส่วนใหญ่ก็หันไปหาการลอกเลียนแบบช่างฝีมือกรีกจากอเล็กซานเดรียถูกส่งเข้ามาในอาณาจักรเพื่อตกแต่งผนัง และออกแบบหลุมฝังศพของพวกอริสโตแครทโรมัน น่าเสียดายที่มีไซด้วยความรักศิลปะอย่างแท้จริง ผลงานส่วนใหญ่จึงค่อนข้างหยาบ และมีได้มีการสนับสนุนบรรดาช่างเหล่านี้อย่างจริงจัง มีเพียงงานปฏิมากรรมเท่านั้นที่ค่อนข้างจะใช้งานฝีมือมากขึ้น

สถาปัตยกรรมก็ได้มาจากเมืองศูนย์กลางโลกเฮลเลนิสติกเช่นเดียวกัน มีการก่อสร้างมากมาย เช่นในสมัยของซุลลามีการสร้างอนุสาวรีย์ใหม่เป็นจำนวนมาก ผลงานสำคัญที่สุดคือการสร้างวิหารของเทพที่ตั้งเมืองหลวง สิ่งก่อสร้างสำคัญตามแบบอีทรัสกันถูกทำลายไปเกือบหมด ตั้งแต่สมัยบาร์อุสเป็นกงสุล ซุลลาจึงสร้างอาคารใหม่ขึ้นแทนที่ มีการขุดดินอ่อนจากกรีซมาตกแต่งสวยงามมาก การก่อสร้างสิ่งสำคัญอื่น ๆ ก็คือ Tabularium ทำด้วยหินบล็อคนขนาดใหญ่ไว้เก็บบันทึกของเมืองและเอกสารสำคัญของทางราชการด้วย ต่อมาสมัยปอมเปย์ก็ก่อสร้างวิหารและโรงละครตามแบบตะวันออกที่แคมปัส มาร์ติอุส จนถึงสมัยซีซาร์จึงเริ่มมีการจัดวางระบบและผังเมืองตามแบบนครเฮลเลนิสติก ในสมัยริบลิคตอนปลายแบบอย่างของกรีกถูกใช้อย่างเสรี ซึ่งอันที่จริงตั้งแต่สมัยซุลลา สิ่งก่อสร้างก็ได้แสดงแล้วถึงความแข็งแกร่งโอ้อ่า แต่มาถึงสมัยนี้ลักษณะแท้ ๆ ของโรมันได้เริ่มปรากฏชัดขึ้นตามลำดับ

ในระหว่างยุคเชื่อมต่อนี้ อาจสรุปได้ว่าคุณลักษณะประจำชาติ แม้จะมีการปรับปรุงบ้างในบางส่วน แต่ก็มิได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นฐาน หรืออีกนัยหนึ่งคือชาวโรมันนั้นแม้จะมีการเลียนแบบเฮลเลนิก แต่ลักษณะแท้ ๆ ของโรมันก็ยังคงอยู่ รวมทั้งถ้ามีใช่เพราะการยอมรับรูปแบบเฮลเลนิก ทั้งในด้านแนวคิดและการเมืองแล้ว โรมันก็อาจจะไม่สามารถปกครองโลกเมดิเตอร์เรเนียนได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่เป็นอยู่ก็ได้ และรูปแบบของโรมันนี้ก็ให้เป็นแบบอย่างให้แก่โลกตะวันตกได้รู้จักและยอมรับในกาลต่อมาด้วย ไม่ว่าจะเป็นแบบการเขียน การก่อสร้างที่โรมันรับมาจากกรีก หรือวรรณกรรม และสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเป็นของโรมันอย่างเต็มภาคภูมิก็ตาม

สรุปท้ายบทที่ 13

1. วีรบุรุษจากการปราบกบฏเลปิดุสคือปอมเปย์ ถูกส่งไปเป็นผู้ว่าราชการที่อาณานิคมสเปน และต่อมาได้เป็นผู้ปราบกบฏสปาร์ตาตัส ร่วมมือกับแครสซุสและซีซาร์จัดตั้ง “ไตรพันธมิตรครั้งแรก” (The First Triumvirate) ซึ่งสิ้นสุดลงด้วยการที่ซีซาร์ได้เถลิงอำนาจ มีผลงานหลายประการเช่นการแก้ในปฏิทิน การปฏิรูปสังคม การโอนที่ดินของรัฐบางส่วนให้แก่พลเมืองที่มีลูกมาก และทหารผ่านศึก มีการสร้างเมืองใหม่และศูนย์การค้า เพื่อช่วยให้ชาวโรมันมีงานทำ การกระทำดังนั้นก็ทำให้คณะซีเนเตอร์โดยเฉพาะบรูตุส ถือว่าเป็นการทำลายระบอบรีพับลิค แสดงถึงความพยายามที่จะรวบอำนาจตามแบบทรราชย์ ในวันที่ 15 มีนาคม ค.ศ.44 ซีซาร์จึงถูกสังหารโดยผู้ที่ไม่พอใจเขาและผู้ใต้ เป็นทายาทต่อมาก็ คือออกเตเวียสที่มีอายุเพียง 18 ปี
2. การจัดตั้งคณะไตรพันธมิตรครั้งที่สอง (The Second Triumvirate) โดยสามผู้นำคือมาร์ค แอนโทนี เลปิดุส และออกเตเวียส เพื่อแก้แค้นผู้ที่มีส่วนในการลอบสังหารจูเลียส ซีซาร์